

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХОДОЗНАВСТВА
Кафедра східної філології

Кваліфікаційна робота магістра
з філології на тему:

**ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ У ПЕРСЬКІЙ МОВІ:
СИНХРОНІЧНИЙ ТА ДІАХРОНІЧНИЙ АСПЕКТИ**

Студентки групи МПперс 57-18
факультету сходознавства
денної форми здобуття освіти
Освітньо-професійної програми
Галузевий переклад: перська мова, англійська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.067 Східні мови та літератури
(переклад включно), перша – перська
Авдалян Марії Оганесівни

Науковий керівник:
канд. філол. наук, доц. Охріменко М.А.

Допущена до захисту
«___» _____ року

Завідувач кафедри
_____ *Валігура О.Р.*
(підпис) (ПІБ)

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ....	7
1.1. Запозичення як джерело поповнення лексичного складу мови..	7
1.2. Основні аспекти синхронії та діахронії.....	14
1.3. Історичні передумови запозичень у перській мові.....	16
1.3.1. Вірменія у складі Ахеменідської держави.....	19
1.3.2. Вірменія у складі Парфянської держави.....	20
1.3.3. Вірменія у складі Сасанідської держави.....	21
1.3.4. Вірменія у складі Сефевідської держави.....	22
Висновки до Розділу I.....	25
2.1. Контакти вірменської з перською мовою.....	27
2.2. Семантичні особливості вірменських запозичень у перській мові на різних етапах її розвитку.....	35
2.3. Класифікація вірменських запозичень у перській мові.....	38
Висновки до Розділу II.....	45
РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІРМЕНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СУЧАСНІЙ ПЕРСЬКІЙ МОВІ.....	46
3.1. Функціонування вірменських запозичень у сучасній перській мові.....	46
3.2. Лексичні архаїзми в діалектах вірменської мови.....	54
3.3. Функціонування вірменської діаспори на території Ірану.....	54
Висновки до Розділу III.....	57
ВИСНОВКИ.....	58
АНОТАЦІЯ ПЕРСЬКОЮ МОВОЮ.....	64

این کار از دو قسمت تشکیل می شود. در قسمت اول ما تاریخ ارمنی که تحت نفوذ ایران
6 بود تحلیل کردیم. در بخش دوم و سوم ما قرض فارسی را در زبان ارمنی مورد توجه قرار داده ایم
4

در این مقاله تأثیر زبان فارسی در ارمنستان مورد توجه قرار گرفت و ما می توانیم فرض
کنیم که تحقیق موفق بوده است. ما توانستیم تمامی ویژگی های مشترک ارمنی و فارسی را
کشف کنیم و همچنین تأثیر قابل توجهی مهم بوزبان ارمنی داشتیم که تاریخ طولانی هر دو کشور
64..... نقش مهمی ایفا می کرد.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....70

ВСТУП

Сучасна карта світу вельми віддалено нагадує геополітичний ландшафт регіону Передньої Азії древніх і середніх століть: в Месопотамії – Ірак, Сирія – арабська країна, на місці Візантії – Туреччина. І лише в центрі регіону, хоча б зовні, начебто, мало що змінилося – Вірменія у своїх зменшених межах і Іран у приблизних межах Парса – Мідії. Нині Іран і Вірменія, як і раніше, безпосередньо межують між собою.

У минулому Ірану і Вірменії ми намагаємося знайти відповіді на питання про характер історичних зв'язків двох народів – іранців і вірмен, їх арійське коріння і релігійні відмінності, зміни політики.

Генетичні витоки іранців і вірмен губляться в глибині століть. Встановлено, що прабатьківщиною арійців був район, приблизно відповідний Вірменському нагір'ю. Ця обставина з ще більшою переконливістю говорить на користь припущення, що іранці і вірмени – споріднені народи, що живуть тисячоліттями поруч один з одним.

Дослідження контактів вірменської та іранської груп мов має важливе наукове значення. Насамперед з лінгвістичної точки зору: виявлення та відмежування запозиченої лексики, виявлення багатьох питань історичної діалектології, датування фонетичного розвитку тощо.

Вивчення мовних аспектів щодо взаємовідносин народів є дуже важливим пунктом, особливо з точки зору історії: наприклад, вірменізми у курдській мові допомагають визначенню дати переміщення курдів на північ – в області, де наразі вони проживають, на території Туреччини. Дослідження зв'язків вірменської та перської мов, може стати надійним джерелом для визначення культурного взаємовпливу носіїв цих мов.

Актуальність зумовлена загальною спрямованістю сучасної лінгвістики до дослідження лексичного складу мови та взаємовпливу споріднених мов. Окрім того, на сьогодні, перська мова має значний вплив

на вірменську і є значущою для останньої, а особливо, для людей, які вивчають перську мову та для тих, хто використовує ті чи інші вірмено-перські запозичення у своїй мові.

Об'єктом дослідження слугують вірменські запозичення у сучасній перській мові.

Предметом дослідження є семантичні та функціональні особливості вірменських запозичень у перській мові.

Матеріалом дослідження слугують 150 запозичень з вірменської мови, дібрані методом суцільної вибірки з одномовних, двомовних, етимологічних, енциклопедичних, тлумачних словників сучасної перської та вірменської мов.

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити особливості впливу вірменських запозичень на перську мову на морфологічному, синтаксичному та фонетичному рівнях.

Завданнями нашої роботи є:

- проаналізувати історичні та культурні зв'язки Ірану та Вірменії;
- дослідити етапи розвитку перської та вірменської мов, а також їх вплив одна на одну;
- розробити класифікацію вірменських запозичень в перській мові;
- з'ясувати семантичні особливості вірменських запозичень у перській мові на різних етапах її розвитку;
- визначити особливості функціонування вірменських запозичень в сучасній перській мові.
- розглянути лексичні, фонетичні та граматичні особливості вірменських запозичень у перській мові;

Методика проведеного дослідження має комплексний характер. У роботі використано описовий та ретроспективний методи при роботі з науковою літературою, метод суцільної вибірки для добору фактичного матеріалу з різних лексикографічних джерел, метод компонентного аналізу для розкладання значення на найменші складники, а також порівняльний

метод, який застосовувався для порівняння сучасної перської мови та вірмено-перських діалектів.

Теоретичне значення дослідження пов'язане з поглибленням теоретико-методологічних засад вивчення запозичень в сучасній перській мові, що відповідає вимогам сучасних мовознавчих студій. Результати роботи є частиною лінгвістичних досліджень і роблять певний внесок у лексикологію перської мови.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості їх використання у викладанні таких навчальних дисциплін: “Перська мова” (розділ “Лексикологія”), “Лексикологія перської мови”, “Історія перської мови”, у розробці спецкурсу з перекладознавства.

Апробацію результатів кваліфікаційної роботи здійснено на Міжнародній науково-практичній конференції “Ad orbem per linguas. До світу через мови” (Київ, 20-22 березня 2019 р.). Основні теоретичні положення висвітлено в 1 тезах доповіді (0,16 др.арк.) на зазначеній вище конференції.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури. Обсяг тексту складає 67 сторінок, загальний обсяг кваліфікаційної роботи разом зі списком літератури становить 73 сторінки. Бібліографія включає 56 джерел, серед яких 24 іноземними мовами.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ У СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

1.1. Запозичення як джерело поповнення лексичного складу мови

Мова є однією з форм духовної культури будь-якого народу, його ментальності та основним засобом спілкування. У часи соціальних змін закономірно змінюється словниковий склад мови, реагуючи на виникнення нових понять, явищ, подій у духовному та матеріальному житті суспільства. Лексика постійно і безперервно розвивається. Зміна в одній із ланок словникової системи викликає своєрідну ланцюжкову реакцію модифікації в інших її частинах. Так, за останній час у більшості мов світу відбулися кількісні та якісні зрушення в словниковому складі, так як їх лексико-семантична система зазнала впливу значних соціальних трансформацій у житті суспільства – культурних, науково-технічних та соціально-економічних.

Значне поповнення чужомовними лексемами спостерігаємо в публіцистиці, мові реклами, в корпоративній лексиці, технічній термінології, різноманітних сленгах тощо. Запозичення застосовуються не тільки для позначення нових реалій, але й замінюють та витісняють питомі слова. Такий активний вплив чужомовної лексики на свідомість носіїв мови зумовлює відповідні наукові дискурси та стимулює пильний інтерес мовознавців до проблеми запозичення.

В україністиці явища запозичення висвітлені в працях Ю. А. Жлуктенка [22], О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. [45], Л. М. Архипенко [6], О. А. Стишова [43] та ін.

І все ж, попри динаміку збільшення кількості праць з дослідження запозичень в мові, перед мовознавцями залишилася ще низка питань, які потребують системного вивчення. Серед них глибшого аналізу потребує дослідження функціонування чужомовної лексики в мові, її адаптації, чинників, які впливають на входження запозичень у мову-реципієнт та доречності їх існування в мові.

Варто зазначити, що запозичення завжди були нормальною функцією лінгвального життя [9, с. 348]. Нові слова, які потрапляють до лексичної системи мови, науковці називають запозиченнями [38, с. 4-5], позичками [39, с. 123], іншомовними або чужомовними словами [27, с. 93]. Деякі лінгвісти, переважно представники української діаспори, у своїх студіях послуговуються терміном етранжизми, тобто слова й звороти, запозичені з чужих мов [44, с. 541].

Досліджуючи нову лексику, що потрапляє в мову, науковці намагалися дати визначення терміна «запозичення» з різних позицій. Так, дослідники, які вивчали питання білінгвізму, розглядали запозичення і як один з результатів контактування двох мов, і як результат інтерференції [22]. Ці лінгвісти розуміють запозичення як процес міграції мовних елементів з погляду мови-реципієнта, стверджуючи, що запозичення – це не лише передавання готових елементів однієї мови у володіння іншої, а також і процес їхнього органічного освоєння системою цієї мови, пристосовування до її власних потреб, перетворення – формального й семантичного – в умовах іншої системи.

З огляду на давність запозичення і ступінь засвоєння запозичені лексеми поділяють на запозичені та іншомовні слова.

Запозичені слова – іншомовні слова, цілком засвоєнні мовою, що їх перейняла. Мовці не сприймають запозичені слова як чужорідні елементи, ці слова не потребують пояснень щодо форми й значення [11, с. 143].

Іншомовні слова – слова з інших мов, які, на відміну від запозичених слів, не засвоєні повністю мовою, що їх запозичила, усвідомлюються мовцями як чужорідні й зберігають ознаки свого походження [46, с. 230].

Лінгвісти розмежують засвоєні мовою запозичення, що не усвідомлюються як такі: іншомовні слова, серед яких виділяють екзотизми, варваризми й інтернаціоналізми [36, с. 174].

Інтернаціоналізми – слова, які вживаються в багатьох неблизькоспоріднених мовах і водночас зберігають близькість звучання й тотожність значення. Вони, звичайно, не мають відповідників у мові, що їх запозичила, поширені переважно у сфері лексики на позначення понять з галузей науки, культури, політики, мистецтва, суспільного життя [45, с. 73-74].

Близьке за значенням поняття «*екзотизм*» – слово або вислів, запозичений з маловідомої, найчастіше неєвропейської мови [12, с. 338].

Крім того, стосовно іншомовних слів використовують ще термін «*варваризм*» на позначення слів, що іноді вводяться в текст для надання йому колориту зображуваного середовища або для посилення експресії (вони можуть оформлятися засобами іншої національної графіки) [43, с. 541]. Таким чином, варваризм – це запозичене чи створене за зразком якоїсь іншої мови слово чи вираз, що порушує норми даної мови.

До запозичень відносяться також *украплення* (слова у звуковому або графічному вигляді донорської мови) [36, с. 174].

Варто зазначити, що О. П. Бодик висловлює думку про те, що напрям запозичень часто визначає й культурна перевага, тобто рівень цивілізаційного й інтелектуального розвитку народу [11, с. 148]. У свою чергу Л. П. Крисін, вважає процес запозичення іншомовних слів наслідком інтерференції, дотримуючись при цьому їх генетико-хронологічного аналізу [28].

Інші науковці стверджують, що запозичення є і результатом інтерференції, і результатом контактування двох мов. Вони розглядають запозичення як процес міграції мовних елементів. Так, Ю. А. Жлуктенко зазначав, що загальний процес взаємодії мов складається з:

1) початкового етапу – застосування лексичної одиниці однієї мови в контекстах іншої – стадії переходу;

2) другого етапу – сприйняття копії запозичення іншомовної лексеми іншою системою як постійного, хоча й гетерогенного елемента та здійснюється його багатократне застосування – стадія входження;

3) останнього етапу, на якому чужомовна лексична одиниця глибоко засвоюється, мовці приймаючої мови перестають відчувати її чужорідний характер – стадія інтеграції [22, с. 132-33].

На думку Ю. С. Сорокіна, ознаками, якими характеризується запозичене слово, є широке й інтенсивне вживання слова в мові, у різних її стилях, у різних авторів, особливо в тих, які є представниками різних поколінь, різних напрямків і громадських угруповань; поява у запозиченого слова похідних на ґрунті даної мови і підпорядкування його словотвірним законам мови-рецептора; усунення смислової дублетності слова, причому диференціація його за значенням стосовно найближчих синонімів на ґрунті даної мови є дуже суттєвою ознакою освоєння іншомовного слова [41, с. 62].

На сьогодні лінгвісти виділяють два основні способи запозичення: усне і письмове, а також два шляхи запозичення: безпосередньо з мови-джерела й опосередковано – через третю мову, групу мов – пресу та інтернет як джерела поширення лексики з однієї мови в іншу. *Усне запозичення* передбачає входження чужомовної лексики до мови-реципієнта вже з наголосом мови-джерела, саме так вона вимовляється людьми, що мають контакти із середовищем, із якого вони потрапили. У процесі засвоєння та вживанням в соціальному середовищі наголос може змінюватися, підпорядковуючись акцентологічним тенденціям сучасної української мови.

Під час *письмового запозичення* іншомовне слово підпорядковується акцентологічним законам української мови, при цьому наголос і вимова слова в мові-джерелі мінімізується. Вони виявляються маркованими, можуть також ускладнюватися як позитивними, так і негативними характеристиками явищ та реалій [50].

Український мовознавець І. К. Білодід слушно зауважує, що процес поповнення лексики іншомовними словами безперервний, але ступінь засвоєння таких слів неоднаковий: одні з них цілком засвоєні, так що важко відрізнити їх від корінних слів, інші – менш засвоєні, їх іншомовне походження виразно відчутне [10, с. 148-149].

Проблема ступеня освоєння чужомовної лексеми у мові-джерелі цікавила науковців ще в кінці ХІХ – на початку ХХ століття. Три етапи засвоєння чужомовної лексики виокремлює український мовознавець В. П. Сімонок. *Перший етап* науковець називає використанням, або проникненням. На цьому етапі, стверджує він, слово з'являється епізодично, зберігає іншомовне запозичення і ще належить до мовної картини світу мови-джерела. *На другому етапі* запозичене слово використовується багатьма членами мовного колективу. Воно включається в лексико-семантичну систему, використовується дедалі частіше, хоча й відчувається його чужорідність. *На третьому етапі* підпорядковується законам мови-реципієнта [40, с. 8].

Л. М. Архипенко, досліджуючи адаптацію мовних одиниць на всіх рівнях лінгвосистеми, також вважає, що запозичення проходять три етапи.

Початковий етап адаптації – момент і початок запозичення. Цьому етапу властиве графічне переоформлення іншомовного слова, перехід від латиниці до кирилиці. *Поглиблений етап* адаптації – функціонування та використання у мовленні. На цьому етапі відбувається співвіднесення з граматичними категоріями мови-реципієнта, виявляються парадигматичні зв'язки: полісемія, синонімія, антонімія. Етап *повної адаптації* –

лексикографічна обробка, регламентація; на цьому етапі з'являються похідні від запозичених основ, відбувається селекція, визначення понять, входження до граматичних категорій мови [5, с. 4-7].

У свою чергу Л. П. Крисін називає п'ять етапів освоєння чужомовної лексики:

1) *уживання чужомовного слова* у тексті в орфографічній формі мови-джерела і граматичній формі, без транслітерації та транскрипції, як своєрідне вкраплення;

2) *освоєння чужомовного слова* – пристосування його до системи мови-рецептора: транслітерація або транскрипція, віднесення до конкретної частини мови; *вживання чужомовного слова* у тексті в лапках, з коментарем.

3) *період, коли носії мови не відчують незвичності чужомовного слова*, воно втрачає супровідні сигнали та коментарі й починає вживатися поряд з іншими словниковими одиницями рідної мови, але можуть зберігатися жанровостилістичні, ситуативні й соціальні особливості;

4) *етап втрати жанрово-стилістичних, ситуативних та соціальних особливостей*; етап стабілізації значення, що передбачає семантичну диференціацію власних і запозичених слів, які близькі за змістом і вживанням.

5) *реєстрація чужомовного слова у тлумачному словнику* [28].

Отже, мовознавці виокремлюють різні етапи адаптації чужомовної лексики, які віддзеркалюють послідовність процесу освоєння запозичень мовою-реципієнтом, тому є потреби створення єдиної класифікації етапів освоєння запозичень.

Для висвітлення процесу запозичення важливою проблемою є з'ясування чинників входження чужомовних слів до мови-реципієнта. З-поміж чинників, що зумовлюють входження запозичень в мову, мовознавці називають екстралінгвальні (позамовні) та інтралінгвальні

(внутрішньомовні), хоч це розмежування певною мірою умовне, оскільки й ті причини, які відносять до внутрішніх, мовних, нерідко самі є наслідком певних зовнішніх впливів на мову [6, с. 18]. Проте такий розподіл чинників є доцільним, бо дає змогу відмежувати те, що «відкрите соціально», від прихованих механізмів впливу соціальних чинників на мови і на їх стосунки [28].

До *екстралінгвальних чинників*, таким чином, доцільно віднести культурні взаємозв'язки між державами і народами, зростання актуальності вивчення іноземних мов, авторитетність мови-донора, мовна мода та ін. До *інтралінгвальних чинників* належать передусім відсутність у рідній мові еквівалентного слова на позначення нового предмета, явища чи поняття, уживання одного слова замість описового звороту, усунення полісемії та омонімії у мові-реципієнті.

Посилення зацікавленості мовознавців проблемою чужомовних запозичень та їх долею в рідній мові пов'язане з активізацією процесу запозичення. Полеміку про доцільність чи недоцільність існування іншомовних лексичних запозичень, їх статус, специфіку лексичних значень і функцій учені ведуть упродовж багатьох років. Деякі науковці вважають, що запозичення є природним процесом збагачення мови. Так, П. О. Селігей, зокрема, зазначає, що «нема підстав хвилюватися: запозичення не позбавляють нашу термінологію своєрідності, адже вони впорядковуються нормами мови, швидко пристосовуються до її словотвірної та морфологічної систем, не порушуючи їхньої стабільності» [37, с. 16].

Відомий культуролог І. В. Лосев зазначив, що «запозичення не шкодять, причому не тільки зі споріднених, а навіть із зовсім чужих культур. Але перевищення міри корисного запозичення призводить до розчинення однієї культури в іншій, до асиміляції, до цілковитої втрати духовного суверенітету культури» [32, с. 23].

Отже, яскравою рисою сучасної мовної ситуації є процес інтенсивного запозичення чужомовної лексики, що є характерним для багатьох мов світу.

Прискоренню темпів запозичення в мову сприяє зростання впливу різноманітних сучасних засобів масової інформації, міжнародної телемережі, а також всесвітньої мережі Інтернет. В сучасному мовознавстві наразі не існує єдиного визначення поняття «запозичення», що ускладнює формування чіткої класифікації чужомовної лексики в мові і потребує подальшого дослідження.

1.2. Основні аспекти синхронії та діяхронії

Коли йдеться про мову як знакову систему, як системі мовних одиниць різних рівнів, мається на увазі, перш за все, ієрархічно побудована система взаємопов'язаних і взаємодіючих одиниць, що функціонує в певний період розвитку мови, тобто в його синхронному (синхронічному) аспекті. У той же час ця система знаходиться в стані безперервної зміни і розвитку, тобто в стані діяхронічному; вона видається і може вивчатися не тільки в синхронному, а й в діяхронному аспекті. Це відноситься як до мовної системи в цілому, так і до окремих її частин, елементів, одиницям всіх без винятку рівнів мови, що вивчаються в різних розділах мовознавства [21].

У сучасному мовознавстві синхронія і діяхронія розглядаються як явища співвідносні, хоча і принципово різні. Співвідносність даних явищ полягає в тому, що і синхронія, і діяхронія представляють собою певні форми тимчасового існування одних і тих же мовних явищ, «форми тимчасового існування окремих компонентів мовної комунікації і їх параметрів» [31, с. 123]. Різниця між ними проявляється в тому, що вони являють собою «різні системи вимірювання . В одній з цих систем вимірювання ми встановлюємо відносини між існуючими елементами ... В іншій системі вимірювання, порівнюючи одну безпосередню даність з іншою, ми встановлюємо відносини наслідування або відносини заміщення ...» [30, с. 18].

Мовна діяхронія в сучасному мовознавстві розуміється, в основному, однозначно. Вона визначається як «історична послідовність мовних явищ»,

«послідовність мовних явищ в часі», «шлях у часі, який долає кожен елемент мови як частина мовної системи», «процес закономірної заміни попереднього структурного стану мовних одиниць (категорій і т.д.) наступним їхнім станом» [35]. Всі перелічені та багато інших із визначень мовної діяхронії за їх змістом можна звести до одного: діяхронія в мові – це процес зміни мовної системи, її історичний розвиток в результаті заміни одного стану іншим.

Під синхронією в мові традиційно розуміється стан мовної системи або окремих її елементів в певний момент розвитку мови [42, с. 142]. У лінгвістичній літературі вона визначається, наприклад, як «стан мови в даний момент як готової системи взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів: лексичних, граматичних і фонетичних, які мають цінність, або значимість .., незалежно від їх походження, а тільки в силу співвідношень між собою всередині цілого – системи» [23]. При цьому поняття моменту в процесі мовного розвитку в різних джерелах пояснюється по-різному.

Одні лінгвісти під моментом у розвитку мови при визначенні його синхронного стану розуміють мить, математичну точку в часі, або «вісь одночасності, що стосується відносин між існуючими речами, звідки виключено будь-яке втручання часу» [42, с. 88], інші ж мають на увазі відомий проміжок часу, певну епоху, який-небудь історичний період, історичний етап у розвитку мови. При такому поясненні синхронного стану мови втрачається принципова відмінність між синхронією і діяхронією оскільки зміни в мовній системі, що стосуються тих чи інших її одиниць, можливі і неминуче відбуваються в будь-яку епоху, в будь-який історичний період, на будь-якому історичному етапі мовного розвитку.

Останнім часом деякими лінгвістами вносяться деякі уточнення в традиційне розуміння мовної синхронії. Синхронний стан мови визначається, наприклад, як «частина об'єктивної дійсності, зріз, обраний із загального потоку розвитку мови (історії) на підставі ряду певних ознак, зокрема, по

відсутності змін» [29, с. 112], або як така протяжність, такий стан мови, яка характеризується відсутністю змін або може бути описано поза змін.

Варто зазначити, що поняття синхронії і діяхронії використовуються не тільки по відношенню до мови, до мовної системи, а й повідношенню до науки про мову, мовознавства, до різних розділів мовознавства. Розрізняються, наприклад, синхронна (інакше - описова) і діяхронічна (або історична) фонетика, синхронна і діяхронічна лексикологія, синхронний і діяхронічний словотвір (або дериватологія), синхронна і діяхронічна граматики, а також синхронне і діяхронічне мовознавство в цілому [1, с. 13].

Таким чином, можна зробити висновок, що при поясненні понять синхронії і діяхронії іноді висловлюються заперечення полісемічності використання термінів «синхронії» і «діяхронії» по відношенню до мови і по відношенню до її вивчення, в наслідок чого пропонується термінологічно диференціювати відповідні явища в мові і в її теорії. Деякі лінгвісти вважають за доцільне використовувати ці терміни тільки по відношенню до реальних форм існування мови, форм тимчасового існування мовних явищ, а щодо відношенню до їх дослідження рекомендують використовувати інші терміни, наприклад «синхронний аналіз», «діяхронічний аналіз». У той же час в сучасному мовознавстві нерідко розглядаються терміни, що використовуються у різних значеннях - для позначення різних станів мови і певних аспектів її вивчення.

1.3. Історичні передумови запозичень у перській мові

Вірмено-іранські зв'язки, що йдуть углиб століть, традиційно є одним з найцікавіших сюжетів для фахівців сходознавців. Спільність давньої духовної культури зумовила різноманіття форм історичної взаємодії двох народів не тільки в іранському або кавказькому географічному ареалах, а й далеко за їх межами. Вірмено-іранські зв'язки являють собою також ресурс

для серйозного інтелектуального і політичного осмислення, і зовсім не випадково вивчення їх різних аспектів – до денних часів до середньовіччя і подій останніх десятиліть, є одним з пріоритетів західної орієнталістики. Наприклад, особливою увагою багатьох англомовних авторів користується історія вірменської колонії Нова Джульфа, заснована переселенцями з Нахічеван і ряду інших районів Східної Вірменії і дала Ірану (і не тільки йому) безліч видатних державних діячів, дипломатів, підприємців і т.д. [3].

Історики зазвичай датують першу появу вірмен в Персії початком XVII ст., Коли сефевидський шах Аббас переселив з міста Джульфа, на узбережжі річки Аракс, в Центральні райони Ірану, величезну кількість вірмен. Але справа в тому, що присутність вірмен на території, що входять до складу кордонів сучасного Ірану, має більш глибоку історію.

За часів Ахеменідів Вірменія була частиною величезної Перської імперії, і в цьому сенсі всі вірмени вважалися підданими Ірану. Така ситуація тривала і в часи Сасанідів, коли Вірменія була однією із західних сатрапій (сатрапами називалися охоронці царства, правителі у Стародавній Персії, вони призначалися сасанідськими царями для правління Вірменією та іншими областями у Малій Азії). [20].

Що стосується допомоги вірмен мідійцям і участі вірменських воєначальників у військових кампаніях Ахеменідів, а також подібних сфер співпраці, це насправді були взаємини підлеглого народу з імперією, або співпраця двох країн в ті роки, коли Вірменія була суверенною державою. За часів Парфян ці відносини були ще ближче. Між 66 і 428 роками н.е., у Вірменії правила гілка парфянської династії, яка була вірменською. Вірмено-іранські зв'язки – досить рідкісний феномен взаємин двох народів і двох країн протягом багатьох століть, які свідчать про культурну близькість двох народів і можуть створити ґрунт для кращого взаємного розуміння в наш час.

Йдеться про те, що вірмени жили в Ірані з часів Ахеменідського царя Дарія, але це в більшості своїй були васали, які прибували в Персію для

виконання своїх зобов'язань, щоб приносити дари "шахіншахам" (царю царів). аршакідський цар Аршавір, ще до проникнення ісламу в Іран в третьому столітті н.е., і сасанідський – Шапур II в четвертому, після походів до Вірменії (у 368-370 роках), привезли з собою в Іран кілька сотень вірмен і розселили їх у Хузестані і у південно-західних районах сучасного Ірану. Після арабських завоювань в Ірані, частина вірмен разом з персами прийняла іслам [20].

Новий виток примусової міграції вірмен в Іран мав місце за часів навали Сельджуків, які під час нападу на Вірменію у 1048 р вигнали звідти і переселили в Іран близько 150 тисяч чоловік. Після розпаду суверенної вірменської держави у XI столітті, райони з вірменським населенням – Маку, Сальмас, Хой, Урмія і Карабах – були анексовані до перських територій. Сельджукський султан Малік Шах (1072-1092) добре ставився до вірмен. Вірменський історик Маттеос Урхаеци вказує на його доброзичливість по відношенню до вірмен. Як пише Гандзакеци, при владі монголів в 1237-1238 роках, загарбники виселили величезну кількість вірмен з корінної території Вірменії і погнали їх до Ірану. [26]

Зі зміною маршрутів міжнародних караванів, що проходили через Тебріз, група вірменських купців і ремісників переселилися зі своїх рідних країв у ці міста. Італійський мандрівник Марко Поло в 1270 року в своїх подорожніх нотатках серед християн Тебризу, у першу чергу, згадує про вірмен. За словами істориків і дослідників, у XI-XV століттях з'явилися місця проживання вірмен в містах Тебріз, Султанія, Мараге і Решт. За свідченням історичних джерел, в Ірані завжди існували невеликі групи вірмен, які жили у розрізнених порядках, що не були пов'язані спільною культурою та етнологічними особливостями і не утворювали єдину етнічну громаду. [53, с. 54]

Велику роль у переселенні вірмен до Ірану зіграла жахлива подія у 1915 році – Геноцид, який жорстоко вбив 1.5 мільйона людей. У 1908 році в

Туреччині, після державного перевороту й повалення кривавого режиму Абдул Хаміда II, до влади прийшла партія молодотурків. У вірменів з'явилася надія на довгоочікуване відновлення прав християн у новій країні. Але 1909 р. був ознаменований масовим винищенням вірменського населення в Кілікії з мовчазної згоди нового уряду. Це було страшним початком тотального планомірного знищення вірменського народу. Саме тоді, велика кількість вірмен знайшла прихисток в Ірані. [53, с. 59]

Вплив перської культури і мистецтва на художню творчість вірмен ні для кого не таємниця. Вірменські художники і вчені перейняли у іранців все те, що було близько їм до смаку, і заснували на перській території свою нову культуру і мистецтво, які всебічно досліджувалися істориками [48].

Безліч вірменських художників залишили значний слід у давній і новітній історії Ірану, перській культурі та мистецтві, внесли цінний внесок у музику, спектакль, кіно, фотографію, архітектуру, живопис, скульптуру та інші види образотворчих мистецтв. У XVII-XVIII ст. район Джульфа в Ісфахані був колискою науки іранських вірмен. У третьому десятилітті XVII ст. завдяки зусиллям Хачатура Кечареці (1590-1646), єпископа Нової Джуга, почалася нова школа, яка в історії культури і цивілізації вірмен досягла крайнього процвітання і отримала назву університету [48].

1.3.1. Вірменія у складі Ахеменідської держави

У VI столітті до н.е. на політичну арену в Ірані виступають перси (фарси). У 553 році їх ватажок з племені ахеменів Кір II Великий (559-530 рр. до н.е.), здобувши перемогу над мідійцями, заснував Перську державу і династію Ахеменідів. За відомостями з «Кіропедії» Ксенофонта, в походах Кіра брав участь його друг – вірменський царевич Тигран. У складі ахеменідського Ірану – першої в історії світової імперії, Вірменія

користувалася досить широкою незалежністю – з національною армією і невтручанням у релігійні справи.

Назва Вірменії – Армін зазначена висіченим написом на Бехестунській скелі ахеменідського царя Дарія I (522-486 рр. до н.е.). Воно значиться в ній серед тодішніх країн Передньої Азії: Мідії, Парса, Ассирії, Вавилонії, Еламу, Парфії, Маргиани, Єгипту та ін. [55, с. 61]

Через Вірменію проходила одна з транзитних доріг у Передній Азії часів Дарія I, так звана "Царська дорога". За описом Геродота, вона з'єднувала столицю Еламу – Сузи, (що стали при Ахеменідах центром Персії) зі столицею Мідії – Сардами. Геродот свідчить, що «у Вірменії знаходяться п'ятнадцять стоянок з житловими приміщеннями протягом п'ятдесяти шести з половиною парсангов (близько 300 км), там же є укріплення».

Ахеменідська держава була повалена Олександром Македонським, іранці втратили свою незалежність. Згодом в Ірані з 247 року до н.е. і до 224 року н.е. правили парфи.

Походи Олександра Македонського сприяли зближенню Сходу і Заходу. З них почався період еллінізму в історії людства, що відбилося також на Ірані та Вірменії. [24, с. 164]

1.3.2. Вірменія у складі Парфянської держави

З 66 року Вірменія перебувала в подвійній залежності - від Рима і від Парфії. Залежність від Риму була номінальною, а від Парфії – фактичною. Якщо по відношенню до Риму, вірменський цар вважався «другом і союзником римського народу», то в системі держави Аршакідів, Вірменія була одним з напівсамостійних держав, які керувалися представниками Аршакідської династії, причому стояла в ієрархії цих держав на другому або третьому місці. Практично, парфянський цар призначав того чи іншого

Аршакіда царем Вірменії, а Рим підтверджував його кандидатуру [2].

При парфянах був встановлений союз між Іраном і Вірменією. Зміцнилися династичні зв'язки між правителями обох країн – Аршакіди. Активізувалася їхня участь у світовій торгівлі, зокрема, дороги, що проходили через Іран і Вірменію, у тому числі й Великий шовковий шлях, де були засновані опорні пункти на тодішніх транзитних шляхах.

Так, перший аршакідський цар Вірменії Трдат I (Тірідат) побудував дастакерт (масток, домен) Бакуракерт (в честь свого брата Бакура - царя Мідії) у місті Маранда – важливого стаціонарного пункту на дорозі Екбатана – Арташаті. А в честь старшого брата, правителя Ірану, Вагарша I (Вологеса), був заснований Вологезкерт (Ктесифон), який змінив собою Селевкію, колишній центральний стаціонарний пункт на дорозі Ектабани – Антіохія. [33, с. 72]

У той час стали давати про себе знати розбіжності між іранцями і вірменами на релігійному підґрунті. Залучення до елліністичної культури та прийняття ідей християнства, зумовили вірмен податися до греко-римського світу, в нинішньому розумінні – до Європи. У період еллінізму вірменський пантеон зазнав змін: з місцевими богами як би зростаються грецькі боги Зевс (Арамазд), Апполон (Тир), Артеміда (Анаїт), Геракл (Ваагн) та інші [2].

1.3.3. Вірменія у складі Сасанідської держави

Відхід вірмен від іранців у релігійному плані значно поглибився з приходом до влади в Ірані династії Сасанідів (224-651 роки). У своєму прагненні відновити колишню Ахеменідську державу, вони встали на шлях завоювань. На тому етапі війна між Іраном і його головним суперником

Римською (Візантійською) імперією, прийняла релігійне забарвлення і була зведена в ранг державної політики. [53, с. 47]

Проникнувши до Вірменії у перші століття нової ери, християнство було на деякий час затримано в своєму поширенні Сасанідами, які прагнули силою насадити зороастризм. Однак у 301 році, при Трдаті III (287-330 роки), християнство було прийнято державною релігією у Вірменії. У 60-х роках IV ст. сасанідський цар Шапур II (Шапур, 309-379 роки), вчинив розгром у Вірменії: зруйнував ряд її великих міст і повів до Ірану десятки тисяч полонених.

У 387 році, тисячолітня державність Вірменії була припинена в результаті розділу її між Візантійською імперією та Сасанідським Іраном. Відійшла до Візантії одна п'ята частина Вірменії (західно-євфратські області Малої Вірменії) була перетворена в провінцію Візантійської імперії. Східна частина Вірменії (Велика Вірменія) залишалася під номінальною владою царів Аршакідської династії (I-IV ст.) до 428 року, коли стала перським політичним центром.

Подальше протистояння з Сасанідами, призвело до Аварійського бою у 451 році і подальшої партизанської війни вірмен, результатом чого було визнання свободи християнської релігії у Вірменії.

Майже одночасно Вірменія порвала зв'язок з церквою Візантії, яка прагнула під прапором "єднання церков" позбавити Вірменію політичної самостійності. [20]

1.3.4. Вірменія у складі Сефевідської держави

Державний апарат, закладений при перших Сефевідах і реформований при шаху Аббасі I, остаточно склався при шаху Султан Хусейні (1694-1722 роки). Значне розбухання центрального державного апарату (особливо фінансового відомства) було спільною особливістю феодалізму в Ірані і в багатьох інших країнах Сходу. Протягом усього середньовіччя в цих країнах

йшла боротьба прихильників централізованого феодального держави і прихильників феодальної роздробленості – громадянської бюрократії і духовенства, з одного боку, і місцевої провінційної осілої знаті – з іншого, що спиралися на різні категорії феодальної земельної власності.

В ході турецько-іранських війн, зокрема за правління Шаха Аббаса I (1587-1629 роки), десятки тисяч вірмен з областей Малої Азії, Закавказзя та північних частин Ірану, з метою створення «зони спустошення», «випаленої землі» перед наступаючими турецькими військами, були переселені в глибинні провінції країни (Ісфаган і ін.). В Ірані утворилася значна за чисельністю вірменська колонія. [52, с. 93-94]

Вірмени піддалися в Ірані ще одному випробуванню: спробам європейських місіонерів звернути їх у католицизм. Примітно, що Шах Аббас I був проти такої політики. За відомостями істориків, Шах Аббас I, не бажаючи створення в Ірані великого католицького об'єднання, таємно радив вірменам стійко триматися своєї віри.

Турецько-іранські війни воскресили в пам'яті епізоди історії ірано-вірменських відносин, коли вірмени часто виступали разом з іранцями проти римлян і візантійців. Як і в минулі часи, їх об'єднала боротьба проти спільного ворога.

Вірменське населення Іранського Азербайджану, оинившись перед необхідністю захищати свої місцеві поселення, воювало на боці Ірану. Коли Туреччина запропонувала Фаталі Шаху під гаслом «в ім'я ісламу» об'єднати свої зусилля проти тамтешніх вірменських загонів, проте, вона отримала відмову іранської сторони.

В період ослаблення протистояння між Туреччиною і Іраном царська Росія, зайнявши спочатку території на Каспії, заволоділа потім районами Кавказу і вийшла до земель на північ від річки Аракс. У результаті російсько-іранських війн, до Росії по Гюлистанському договору 1813 року, відійшли

провінції (вілайати) Карабах, Гянджа, ханства Шекинських, Ширванське, Дербентське і Бакинське. [26, с. 126-127]

Висновки до Розділу I

Таким чином, проаналізувавши теоретико-методологічні засади вивчення запозичень у сучасному мовознавстві, можна зробити висновок, що з огляду на давність запозичення і ступінь засвоєння, запозичені лексеми поділяють на запозичені та іншомовні слова. Так, запозичесними словами вважаються іншомовні слова, які були повністю засвоєнні мовою-реципієнтом. У даному випадку мовці не сприймають запозичені слова як чужорідні елементи, а лексеми не потребують пояснень щодо форми й значення. У той же час, іншомовними слід вважати слова з інших мов, які, на відміну від запозичених, не засвоєні повністю мовою-реципієнтом. Так, вони усвідомлюються мовцями як чужорідні й зберігають ознаки свого походження. Варто зазначити, що на сьогоднішній день філологічна наука розмежовує запозичення на: екзотизми, варваризми й інтернаціоналізми.

У той самий час ця система знаходиться в стані безперервної зміни і розвитку, тобто в стані діяхронічному; вона видається і може вивчатися не тільки в синхронному, а й в діяхронному аспекті. Це відноситься як до мовної системи в цілому, так і до окремих її частин, елементів, одиницям всіх без винятку рівнів мови, що вивчаються в різних розділах мовознавства.

У сучасному мовознавстві синхронія і діяхронія розглядаються як явища співвідносні, хоча і принципово різні. Так, під діяхронією варто розуміти історичний процес зміни мовної системи, в результаті заміни одного стану іншим. Під синхронією ж традиційно розуміється стан мовної системи або окремих її елементів в певний момент розвитку мови. У лінгвістичній літературі вона визначається, наприклад, як стан мови в даний момент як готової системи взаємопов'язаних і взаємозумовлених елементів: лексичних, граматичних і фонетичних, які мають цінність, або значимість, незалежно від їх походження, а тільки через співвідношення між собою всередині цілого – системи.

Відносно запозичень у діахронічному аспекті, вивчення перської мови та її запозичень з вірменської, варто зазначити, що історики зазвичай датують першу появу вірмен в Персії початком XVII ст., коли сефевидський шах Аббас переселив з міста Джульфа, на узбережжі річки Аракс, в Центральні райони Ірану, величезну кількість вірмен. У той же час, слід відзначити, що деякі дослідники розглядають присутність вірмен на території, що входять до складу кордонів сучасного Ірану, як таку, що має більш глибоку історію. Усе ж таки, можна констатувати вплив перської культури і мистецтва на мову та художню творчість вірмен. Вірменська культура перейняла у іранців все те, що було близько їм до смаку, і заснувала на перській території свою нову культуру і мистецтво, які всебічно досліджуються і на сьогоднішній день.

РОЗДІЛ II. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІРМЕНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ У ПЕРСЬКІЙ МОВІ

2.1. Контакти вірменської з перською мовою

Історію перської мови прийнято ділити на три періоди:

- давній період (I тис. до н. е. – IV – III ст. до н. е.);
- середній період (IV – III ст. до н. е. – IX ст. н. е.);
- новий період (починаючи з IX – X ст.) [19, с. 31];

Вірменська мова мала тісні зв'язки з іранськими мовами західного ареалу протягом усієї історії їхнього розвитку. Починаючи з давньоіранського періоду Вірменія знаходилася більше 1000 років у політичній та культурній залежності від Ірану; навіть у періоди незалежності, іранська культурна спадщина мала дуже значний вплив.

Ці обставини стали причиною проникнення у вірменську мову великої кількості перських лексичних одиниць і словотвору. Вірменський ономастикон також значно схожий на перський. Цьому сприяло явище, яке мало місце у прикордонних районах, населених різними іракомовними народами – двомовність вірменського населення. Запозичення перських елементів головним чином походило у дописьмовому періоді вірменської мови. Ця лексика, яка охоплює різноманітні області людської діяльності, духовної культури тощо, стала невід'ємною частиною словникового фонду літературної давньовірменської та нововірменської мов і діалектів [1].

Можна відмітити наступні основні джерела перського впливу на вірменську: давньоперська – у давній період; далі – парфянська, яка у перші роки нашої ери перетворилася на мідійсько-парфянську *Mischsprache*, за якою, у свою чергу, послідувала середньоперська [5].

На зорі формування порівняльно-історичного мовознавства, наявність такої великої кількості іранізмів у вірменській мові, стало причиною

розгляду вірменської мови, як одного з іранських діалектів (П. Лагард, Ю Ф. Мюллер). Ця думка була розповсюдженою навіть до виходу у 1875 році праці німецького індоєвропеїста Х. Хюбшманна, який встановив, що вірменська мова складає окрему гілку індоєвропейської. У першому томі своєї ще одної роботи «Вірменська граматики», Хюбшманн зібрав 686 іранізмів та 217 власних імен перського походження. Ця книга стала центром у дослідженні перських запозичень у вірменській мові й досі зберегла свою наукову значущість. Але вона дуже далека від того, щоб бути вичерпним збірником іранізмів у вірменській мові, тому що у ті часи знання перської мови було не на високому рівні. [3]

Подальші дії щодо проблем, які стосуються іранського фонду у вірменській мові, було пов'язано з відкриттям у Центральній Азії нових текстів на західно-середньоіранських діалектах (середньоперська та парфянська). Велике значення для виявлення точного джерела вірменських слів перського походження мали відкриття в області перської історичної діалектології.

Дослідження показали, що основна частина іранських елементів у вірменській мові походять з північно-західної перської або з парфянської.

Такі вчені, як А. Мейе, Ф. Андрсеас, Е. Бенвеніст, Х. Бейлі, В. Хеннінг, Дж. Болоньези, А. Г. Периханян, Р. Шмітт, Г. Б. Джаукян, В. А. Лівшиц тощо, показали перське походження багатьох вірменських словоформ, які раніше залишались без пояснення або ж розглядались як індоєвропейську спадщину. В області виявлення новоперських елементів у вірменській мові, велике значення має Р. Ачарян.

На сьогодні одним з найважливіших праць по іранізмам вірменської мови можна вважати фундаментальний «Хотано-сакський словник» Х. Бейлі, де розглядаються декілька сот вірменських слів перського походження. Іранський пласт вірменської мови є дуже важливим питанням для іраністики, і саме через це, залучення вірменського матеріалу дає ключ до розгадки

багатьох питань історичної діалектології іранських мов. Через це, будь-яка серйозна робота з історії іранських мов є, у деякій мірі, вкладом дослідження перського фонду вірменського. [16, с. 19-20]

У цілому, можна відзначити, що на теперішньому етапі вже існують відчутні результати у цій сфері. Проблемою є той факт, що стосується створення збірника (словника) вірменських словоформ перського походження, де було б відображено розвиток іраністики за часів Х. Хюбшманна та Р. Ачаряна.

Вокалізм класичної новоперської мови є ідентичним до середньоперського вокалізму. Основні відмінності спостерігаються у системі консонантизму:

Вокалізація (за деякими виключеннями) інтервокальних простих глухих *p, t, k*.

У анлауті, а інколи і в середині слова (рідко), середньо перські прості глухі переходять у глухі придихові: фонетичний ряд глухих у ново перській мові фактично відсутній.

Середньоперське *v* – (з давньоперського початкового *wi* -) переходить у *b* -.

Ранньосередньоперське початкове *y*- переходить у *ĵ* у новоперській, а також, у маніхейській середньоперській. Такий розвиток зареєстровано і у ранній вірменській лексиці з перської. Наприклад: середньовірменське – *ĵatagov* – «захисник, покровитель» запозичене з середньоперської: *yatakgov*. [16, с. 24-25]

Вірмено-перські відносини у середньовірменський період ще носили характер безпосередніх контактів, які стали причиною проникнення у вірменську мову великої кількості ново перських лексичних одиниць. Крім того, у науковій літературі, у більшості перекладацькій, зареєстровано також багато новоперсизмів – як правило, медичних, фармакологічних, ботанічних термінів. [14, с. 62]

При виділенні новоперської лексики у середньовірменській мові, ми дотримувались наступних методичних принципів:

Перська лексика, яка є закономірним вірменським розвитком форм, зареєстрованих у давньовірменській, нами не розглядається.

Наприклад:

rasxun – «відповідь» з кілікійської середньовірменської, яке є висхідним до давньовірменської *patasxani* (у середньоперській *patsaxvan*) або ж слово *zen* «збиток», у давньовірменській *zean* (у середньоперській *zuan*).

Отже, вони не можуть вважатися мовними доказами вірмено-перських взаємовідносин у новий період. У нашу задачу входить лише виділення новоперської лексики, яка проникла у вірменську пізніше, починаючи з X – XI століть, і володіє фонетичними і морфологічними ознаками, показаними вище. Варто зазначити, що більшість новоперських запозичень у середньовірменській мають ранні свідчення у давньовірменській мові.

Наукова лексика також випадає з нашого розгляду. Досліджуються лише ті словоформи новоперського походження, які запозичені шляхом безпосередніх контактів і зафіксовані головним чином у історичних пам'ятках та художній літературі. З першої групи слів (наукових) нами розглядаються лише ті, що і досі існують у діалектах, тобто були на той час живими формами. Новоперсизми, запозичені у перекладацькій науковій літературі, як і арабські запозичення, є скоріше фактами письменності, а не живої мови.

[15, с. 42-44]

Доказом цього можуть слугувати випадки неправильного транскрибування іншомовного (перського) слова.

Наприклад, з новоперської слово *anjarak* (انجرک) – незабудка, було помилково прочитано перекладачем як *anjuk* (انجوک), тобто *و* (*vav*) прочитали як *ر* (*re*). [17, с. 27]

При виділенні новоперсизмів у вірменській мові, потрібно чітко диференціювати ті форми, які запозичені через арабську або тюркську. Для визначення слів, які проникли у вірменську, основним показником є перехід кореневого *-a-* у *-e-*.

Наприклад, *šeš* стіг пшеничних колосків – запозичено з турецького *šeş*, а не з перського *šaš*, як вважає Р. Арачян. Розгляд таких запозичених новоперських форм виходить за рамки дослідження [17, с. 56].

Нижче наводяться приклади з неопублікованого рукопису «Середньовірменського словника» Й. Карста, де є приклади новоперської лексики у середньо вірменській мові.

Ahar – голодний. Відмічено тільки в одному з рукописів Е. Мегреци; з класичної перської – *āhār* – їжа, наприклад у Фірдоусі: در گنج بگشاد دینار داد/روانرا - بخون دل اهار داد. Відчинив двері казни і роздав гроші, (а) душу вигодував кров'ю серця. У сучасній перській мові це слово означає «крохмаль». Очевидно, що значення «голодний» було властиве тим діалектам, з яких вірменська мова запозичила його, або ж, можливо, такий семантичний розвиток відбувся в самій вірменській мові? Не можна виключати можливості неточної передачі значення слова автором словника або ж перекладачем.

Blbul, plpul (belbul), piwlpawl (bulbul) – соловей. У написі 1666 року, це слово було позначено власною назвою: amusing Melk Blbulin – дружина Меліка – Блбула. Слово особливо використовувалось у ашугській ліричній поезії пізнього середньовіччя; воно увійшло й у східновірменську літературну мову, хоча відноситься до ряду вульгаризмів.

Kašal – лисий. Відмічено у східновірменських діалектах у значенні «лисий», як шкірна хвороба. [16, с 48-49]

У середньовірменських пам'ятках зафіксована 171 словоформа ново перського походження. Запозичення їхньої більшої частини – 94 словникові одиниці – по фонетичним ознакам, можливо, віднесено до періоду класичної

новоперської мови, тобто десь між X – XV століттями. Що ж стосується інших, то хоча їхній фонетичний вигляд допускає використання таких критеріїв – тобто вони виступають в однаковій формі, і в класичній, і в сучасній мовах – тим не менш, по іншим параметрам – архаїчність середньоперських текстів тощо – більшість цієї лексики, можливо, також можна віднести до вказаного періоду. При цьому, 72 одиниці з усього корпусу запозичень знаходять продовження у сучасних діалектах.

Судячи з приведенного матеріалу, менша частина новоперсизмів у середньовірменській – іменники. Заренестрована також деяка кількість прикметників та ряд дієслів, в основному деномінативних.

Більшість новоперських запозичень – 48 одиниць – входять до категорії слів, які відносяться до повсякденного життя та господарської діяльності людини; по 9 слів відносяться до розряду соціальних термінів та позначень занять, а також, термінів, які відносяться до феодалної землевласності та державної власності. В області воєнної справи зафіксовано 7 термінів.

Таким чином, більше однієї третьої усього корпусу новоперсизмів у середньовірменській відображають ті сфери людського життя, які припускають тісні соціальні контакти на рівні ведення держави, побуту, торгівлі тощо. До цих сфер примикають 13 назв рослин – в основному, культурних – та 4 зооніма – назви птахів та комах. Крім того, наявність термінів з області феодалної землевласності, державної власності та воєнної справи безпосередньо ілюструє історичну картину Середньовічної Вірменії, яка знаходилася під сильним політичним впливом іранських державних установ.

При цьому, велика кількість слів інших категорій, у тому числі, й прикметників (21 слово), різноманітних означень людей (9 слів) та пов'язаних з ними понять (2 слова), абстрактних понять (9 слів), назв іранських реалій (4 слова) та дієслів (6 деномінативних та 2 від основи теперішнього часу) змушує припустити, що др. XV століття на території Середньовічної

Вірменії, зрештою на прикордонних територіях з Іраном областях, серед вірменського населення мало місце роду вірмено – перська двомовність. Це ствердження підкріплюється даними нових діалектів, у яких відзначено більше ніж 100 новоперсизмів класичного періоду, які були тою самою спадщиною середньо перського стану. [16, с. 74-76]

У будь-якому випадку, новоперська мова у Вірменії, також як і в сусідніх країнах, володіла статусом мови міжнаціонального спілкування. Як відзначає арабський історик X століття Ібн-Хаукал, говорячи про народи Вірменії та Північного Ірану: «Население Адарбайджана и большинство населения Армении объединяет персидский язык, а арабский среди них имеет хождение...По-армянски говорят в Двине, Нахичеване и в их окрестностях. Население Барда говорит по-албански.». Також арабський географ того ж століття говорив: «Языками Адарбайджана, Армении и Албании являются персидский и арабский, несмотря на то, что население Двина и окрестностей говорит на армянском языке, а население Барда – на албанском» [9].

Хоча вказані арабські автори, поряд з перською, відмічають наявність у тих областях й арабської мови, але остання, скоріше за все, була мовою державного діловодства.

Серед зафіксованих у середньовірменській мові новоперських запозичень, зареєстрована велика група лексики – 32 слова, які зустрічаються, головним чином, у поезії. Вірогідно, тут ми маємо справу з простим цитуванням лексичних елементів окремих розповсюджених поетичних фігур та стійких епітетів з перської класичної поезії.

Наявність данного пласту лексики можна ояснити впливом перської класичної поезії на середньовічну вірменську лірику. При розгляді данної категорії лексики, слід мати на увазі те, що вона є основною частиною поетичних текстів. Показово, що з розглянутих нами словоформ ні одна не засвідчена у сучасних діалектах. [15, с. 56]

У середньовірменських пам'ятках, як показала проведена робота, поруч із запозиченнями з новоперської, засвідчена також велика кількість іранізмів – 51 слово, які за своїми лінгвістичними характеристиками мають бути віднесені до середньоперського пласту вірменської лексики, але не зафіксовані у збережених давньовірменських текстах. Хоча запозичення даної категорії лексики відносяться не до новоіранського періоду, тим не менш, вона дійсно доповнює наші відомості про іранізми вірменської мови в цілому та сприяє більш чіткому відмежуванню різноманітних пластів перської лексики у вірменській мові. [13, с. 16]

Спроба виділення перських архаїзмів у середньовірменській була розглянута у колективній монографії «Очерки истории среднеармянского литературного языка» Р. Ачаряна, де наводиться список з 29-ти слів, які начебто є спадщиною середньоперського періоду. Однак, при розгляді стало зрозуміло, що абсолютна більшість цих слів засвідчена у більш ранніх пам'ятках – аж до V- VII століть, і саме тому не можуть бути розглянуті як середньовірменські.

Це можна пояснити тим, що автори вказаної праці брали за основу працю Й. Карста, хто пояснює у своєму словнику поняття «середньоперська мова», доводячи його межі до VII століття. У вказаному списку фігурують також і слова, які за історико-фонетичними характеристиками є новоперськими. [16, с. 89]

Ми ж, при виділенні цієї частини іранізмів, керувалися історико-лінгвістичними критеріями, які дозволяють чітко відмежовувати ранні запозичення від більш пізніх, й виключили ті форми, які зустрічаються у ранніх пам'ятках. При цьому, ми притримуємося того уявлення, що середньовірменська мова охоплює період від XII до XVII століть.

Наведемо для наочності чотири приклади словникових статей з даного розділу, за якими – з метою економії місця – наводиться тільки список

zareєстрованих у середньовірменських іранських лексичних елементів середньоперського періоду – без наукового аналізу:

Ahok – шкода, гріх, також *ahokutciwn*, *an-ahok* – нешкідливий, дієслівна форма *ahokc-el* – шкодити. Наприклад: *Ur mtnu ahok bele* – *Куди не заїде, усюди приносить шкоду*. Також, засвідчена форма *ahokkar* – шкідливий. Із сучасних діалектів це слово заміняють словом *afok*, *afog* або ж *afeg*.

Dox-n – млинна ворвинка (для зерна). У класичній перській мові *dol* – ведро, баддя.

Harakaš – компаньйон, товариш. Р. Ачарян пояснює *-kaš* у вірменському слові з перської *karš* – пахати, що можливо в такому разі ми б мали у вірменській мові – *harakar*.

Harur – вид невідомої лікарської рослини. З середньоперської форми *(h)arur* – рослина, ліки. [16, с. 92]

2.2. Семантичні особливості вірменських запозичень у перській мові на різних етапах її розвитку

Вірменська мова характеризується двома видами зв'язків з перською. Перший – це родовий, оскільки вони розділяють досить далекого спільного предка у формі праіндоевропейської мови. Так, деякі дослідники вважають, що правірменська мова скоріш за все відділилась південнозахідних діалектів індоевропейської прамови близько 3000 р. до н.е., у той час як пра-індо-іранський розкол з північносхідними діалектами відбувся близько 2500-2300 р до н.е. [3]

Друга ланка – культурна, що виявляється у вигляді декількох сотень запозичень від старовірменської до класичної вірменської мов, і в значно меншій мірі, спостерігаємо запозичень із сучасної вірменської мови, що проявляють себе у більшості випадків у певних діалектах. У той самий час, ступінь запозичень у персидській мові в усіх регістрах настільки високий,

що у середині ХІХ століття експерти з вірменської та перської мов зробили висновок, що вірменська мова належить до іранської групи індоєвропейських мов [4, с. 128]. Ця думка існувала до 1875 р., коли Х. Гюбшманн запровадив методологічний принцип, згідно з яким вірменські запозичення відокремлювались у хронологічних шарах від перського ядра. Тобто старі та середньовірменські запозичення фактично увійшли до «ядра» перської мови з «периферії», оскільки вони давно перестали сприйматися як запозичені слова та асимілювались фонологічно [7].

Подальше дослідження цих проблем відповідно тісно пов'язане з досягненнями у перських дослідженнях, які значною мірою слідкують за відомими широкими археологічними відкриттями. Зокрема, відкриття багатьох нових текстів, а отже, і розуміння словникових запасів цих мов дозволило розпізнати ще багато перських слів можна вважати запозиченнями із вірменської мови. Так, Р. А Ачарян звернув увагу на той факт, що Х. Гюбшманн не зміг надати докази для понад сорока відсотків тих слів, які він сам вважав вірменськими запозиченнями у перській мові [8].

Пізніші Р. А Ачарян в багатьох випадках підтвердив вірменське походження перських слів, про які Х. Гюбшманн міг здогадуватися лише у відповідності з їх звучанням:

ašxat – آسکسات - біда, праця;

axšādīh – درد – біль;

(a) harz – رزین – смола.

Більше того, низку слів, які Х. Гюбшманн вважав успадкованими перською мовою, тим часом були ідентифіковані або принаймні заявлені як вірменські запозичені слова:

gan - کتک زدن - бити, дути;

dêz – دزد – брати, красти;

yargem - پارگم: - я поважаю, шаную;

sami-k' - یوغ – ярмо.

У данному аспекті варто зазначити, що, коли фонологічний розвиток був паралельним і в перській, і в вірменській мовах, не завжди можна було відрізнити, яким саме вважалося слово – запозиченим чи спадковим. Так, Н. В. Пігулевська та інші підкреслює, що морфологічний тип, представлений у формах *mêg* та *mêz*, дуже часто зустрічається в ірано-вірменських запозиченнях, наприклад, *gan harkanel* – اعتصاب – наносити удари [24, с. 149]. Дослідниця також запропонувала діалектологічний аргумент, вказуючи на неправдоподібність існування ізогосів, виняткових для вірменської та перської мов. Таким чином, таке слово, як *sowrb* – تمیز - чистий, святий, яке точно відповідає ведичній *śubhrá* - مرتب - акуратний, розумний, але не має аналогів в інших мовах іранської сім'ї, можна вважати запозиченим словом від вірменської [24, с. 151].

Загалом вірменські форми запозичень у перській мові вказують на те, що вони були запозичені під час панування Македонії та Селевкіда над Іраном, тобто головним чином до часів Ахеменідів, коли Вірменія перебувала під пануванням Ірану, але ще не була повністю іранізована. Так, Є. К. Молчановою було висловлено припущення, що перші запозичення могли проявлятися у використанні форми *Arik'* (- *k'* позначає габаритність), що трансформувалась із * - *iā* -stems і свідчить про те, що іранське слово було запозичене в той час, коли воно все ще мало закінчення – *ya*, як у староперській *Ariya-*, *Airiia-* *ṭšnami* – ворог; запозичене із старовірменської **duš-mānu-* семантизувалось у *dušmainiiu* – ворожий [33, с. 300].

Таким чином, кількість вірменських запозичених слів у перській мові та процеси їх семантизації, очевидно, зросли в період Арсациду. Так, даючи характеристику перській мові, з упевненістю можна сказати, що діалектологічні характеристики вказують на значний пласт вірменських запозичень. Частіш за все такі запозичення характерні для періоду Арсакіда, що глибоко проникли у перську мову і стали однією з її складових частин і на сьогодні.

2.3 Класифікація вірменських запозичень у перській мові

Вірменські діалекти загалом поділяються на три основні групи за морфологічним означенням формування презенту та імперфекту індикатива за допомогою прислівника на *-um*, частки *ke* та прислівника на *-el*.

А. Гарібян зводить до вірменської дейктичної частки *aha* – «ось так», граючою, на його погляд, роль форманта категорії очності: *ha pirim* – «я несу». Така етимологія вказаної частки, малоймовірна; вона, скоріше за все, різновид вірменського діалекту: *ha* – «постійно, неперестанно», *ha asum em* – постійно говорю, розмовляю. Це висхід до середньоперського *hada* – «постійно, завжди»).

Крім того, наше припущення можна підтвердити й типологічними даними з деяких іранських мов, які також утворюють презенста імперфект за допомогою часток, маючих значення «постійно, завжди».

Наприклад, у середньоперській мові слово *hamēv*, у новоперській – *hamē*, які також мають значення «постійний».

Г. Б. Джаукян запропонував новий принцип класифікації діалектів, більш надійний з наукової точки зору. Це так звана «багатозначна класифікація вірменських діалектів», в основу якої замість однієї ознаки (морфологічної або фонетичної) покладені 100 діалектних рис, з яких 50 – фонетичних (25 по консонантизму і 25 по вокалізму) і 50 морфологічних (25 по імені і 25 по дієслову).

Ці ознаки проєктуються на 120 діалектних точках (населених пунктах). При включенні діалектних рис (серед яких враховуються як типологічні, так і матеріальні спільності та відмінності) у вказаний список ознак автор керувався двома критеріями: ступінню важливості та ступінню розповсюдженості [16, с. 95].

При більш загальному підході, вірменські діалекти часто розподіляють на східні (група *-um*), розповсюджені на території Східної Вірменії та західні

(група *ke*), які вживалися до 20-х років нашого століття на території Західної Вірменії – східної частини теперішньої Туреччини.

У традиційній вірменистиці для класичного вірменського (грабара) постулюються три ряди приголосних: дзвінки *b, g, d, j, ĵ*, глухі *p, t, k, c, č* та глухі придихаючі *p̣, ṭ, ḳ, c̣, č̣*. Між цими трьома рядами можна встановити дві кореляції:

- за дзвінкістю;
- за придихальністю

За принципом відображення даної системи приголосних, вірменські діалекти поділяються на п'ять груп:

Таблиця 2.1

I група:

B > b (bh)	P > p	P̣ > p̣
G > g (gh)	K > k	Ḳ > ḳ
D > d (dh)	T > t	Ṭ > ṭ
J > j (jh)	C > c	C̣ > c̣
Ĵ > ĵ	Č > č	Č̣ > č̣

У дану групу входять араратський діалект, діалекти Джульфи, Каріна (Ерзерум), Муша, Возми, Діарбекіра. Така система консонантизму відмічається і у вірменських діалектах Ісфаганської області в Ірані (Фрейдан).

Таблиця 2.2

II група:

B > b (bh)	P > b	P̂ > p̂
G > g (gh)	K > g	K̂ > k̂
D > d (dh)	T > d	T̂ > t̂
J > j (jh)	C > j	Ĉ > ĉ
Ĵ > ĵ (ĵh)	Č > ĵ	Č̂ > č̂

Сюди входять діалекти гори Акі (тепер Егін), Харберда (тепер Харпут), Єрзнка (тепер Ерзінджан), частина діалектів Кілікії з центром в Арабкірі, діалекти Шапін – Карасхиссара, Сучави, та Сирії.

Таблиця 2.3

III група:

B > b	P > p	P̂ > p̂
G > g	K > k	K̂ > k̂
D > d	T > t	T̂ > t̂
J > j	C > c	Ĉ > ĉ
Ĵ > ĵ	Č > č	Č̂ > č̂

Система приголосних даної групи, яка охоплює діалекти Тифлісу, Агуліса та Артвіна, ідентична системі південно-кавказьких мов, яка включає в себе простий дзвінкий, глоталізований глухий та глухий аспірований.

Г. Фогг вказує, основується на Р. Ачаряна, що ця система у вірменських діалектах виникла під впливом кавказьких мов.

Таблиця 2.4

IV група:

B, P › p	P̂ › p̂
G, K › k	K̂ › k̂
D, T › t	T̂ › t̂
J, C › c	Ĉ › ĉ
Ĵ, Č › č	Č̂ › č̂

Оглушення дзвінкого ряду відзначено у діалектах Карабаха, Астрахані, Вана, Моксу, Хоя та Урмії.

V група:

Дану групу, яка відрізняється відсутністю глухого ряду, можна розділити на дві підгрупи:

Таблиця 2.5

А.

B, P̂ › p̂	P › b
G, K̂ › k̂	K › g
D, T̂ › t̂	T › d
J, Ĉ › ĉ	C › j
Ĵ, Č̂ › č̂	Č › ĵ

Таблиця 2.6

Б.

B, P > b	P̃ > p̃
G, K > g	K̃ > k̃
D, T > d	T̃ > t̃
J, C > j	C̃ > c̃
Ĵ, Č > ĵ	Č̃ > č̃

Сюди входять діалекти Трапезунда, Хамшена, Константинополя, Криму, Ростова на Дону (Новий Нахічеван), Малатії, Родосто, частина діалектів Кілікії (Мараш).

У даній класифікації не враховані деякі часткові фонетичні розвитку, які несуть в основному системний характер.

Можна сказати наступне:

Вокалізація простих глухих після носового, яке існувало майже у всіх діалектах. Це явище доволі давнє і відображено в найбільш ранніх пам'ятках середньовірменської мови. Має також широке розповсюдження майже усюди (за виключенням агулісського діалекту) перехід дзвінких у глухі придихальні

після /r/.

У більшості діалектів дзвінкі придихальні представлені лише в анлауті, у середині слова вони вимовляються як дзвінкі (як в діалектах Муша), або прості глухі, а в кінці слова – як глухі придихальні.

Крім того, слід зазначити й про деякі інші фонетичні зміни, характерні для частини вірменських діалектів, які простежуються інколи й в запозиченнях, а також у вірменській лексиці, засвідчених в інших мовах (курдська, заза).

Перехід давньовірменського початкового *h* у *x*.

Наприклад:

xa – *ha* «так»;

xac – *hac* «хліб»;

hazar – hazar «тисяча»;

xin – hin «старий».

Цей перехід зустрічається в основному у діалектах васпураканського круга (Ван, Мокс, Шатах, Арцке, Арчеш), Возмі, Тебрізу, Новобаязида (Камо), Джульфи, Хоя, Урмії та Мараша. Еволюція *h – x* явище давнє; перша згадка про це зустрічається у XI столітті, У праці Григора Магітроса «Тлумачення граматики».

Перехід давньовірменської *h* та *f* перед *o*, який знаходиться під наголосом.

Наприклад:

f(u) ot – hot «аромат»;

f(u) on – hon «кизил»;

f(u) or – hor «колодязь» тощо.

Перехід *h – f* відзначається у багатьох вірменських діалектах, а особливо, у діалектах Акна (Егін), карина (Ерзерум), Харберда (Харпут), в аратському діалекті (лорійський, аштаракський, ереванський, канакерський, ечміадзинський), у вірменських діалектах Фрейдана (Перія) в Ірані (околиці міста Ісфаган) тощо.

Дана еволюція, судячи з того, що вона засвідчена у середньовірменській, також відноситься до раннього періоду.

Наприклад, слово, яке ми вже згадували:

afok – шкода, а у середньоперській – *ahok*, що має те ж саме значення.

Палаталізація давньовірменського *a*, яка відзначена в багатьох вірменських діалектах, у тому числі й діалектах Васпуракана: у Вані, Шатахі, Моксі, Возми, Арцкі, Арчеші (тепер Ерджіш) тощо.

Наприклад:

b/päräk – barak «тонкий»;

j/cävär – jawar «крупа».

Походження даного явища, за «Законом Ачаряна», пояснюється тим, що звук а, знаходячись в позиції після глухого, дзвінкого або дзвінкого при дихального переходить в ä, а після простих глухих залишається незмінним.

Наприклад:

bän – ban «річ»;

jävar – jawar «крупя»;

але *panir – panir* «сир»;

karas – karas «великий глечик» тощо.

У окремих випадках давньовірменське початкове а- в деяких діалектах (Ерзнка, Вану, Шатаху) переходить в ē.

Наприклад:

ērun – arwn «кров»;

ēzhan – arzhan «дешевий» тощо.

Серед вірменських діалектів мова гірського аширату Міракців Дерсима (тепер Тунджелі у східній Туреччині) єдина, де давньовірменські двофокусні аффрикати *ǰ*, *č* та *č̣* перейшли на одно фокусні *j*, *s* та *š*. Однак ареал розповсюдження цього діалектного явища, судячи з деяких джерел інформації, раніше був ширшим. [16, с. 96-100]

Висновки до Розділу II

Після проведення аналізу основних аспектів контактування вірменської мови з перською, можна зробити висновок, що взаємовплив обох мов був достатньо сильним. Велике значення у цьому процесі відіграє класифікація вірменських запозичень у перській мові, які поділяються на три групи: за морфологічним означенням формування презенту та імперфекту індикатива, за допомогою прислівника на *-ut*, частки *ke* та прислівника на *-el*. Окрім даної класифікації У даному розділі також були досліджені підходи вчених, які займалися темою контактування двох культур, одними з них є А. Гаріб'ян та Г. Б. Джаук'ян. у результаті аналізу віщеприведених робіт, можна зробити висновок, що найбільшого впливу за рахунок історичних контактів та асимілювання, зазнала саме перська мова, що досить яскраво проявляється, як на фонологічному, так і на семантичному рівнях.

РОЗДІЛ III. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІРМЕНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В СУЧАСНІЙ ПЕРСЬКІЙ МОВІ

3.1. Функціонування вірменських запозичень у сучасній перській мові

Вірменські запозичення охоплюють усі регістри перської мови. Слід підкреслити, що ці запозичення не були обмежені лексиконом, але і включають в себе дериваційні суфікси, фразеологію, і всі види іменникових форм. Також не слід забувати, що вони з самого початку перської літературної традиції нерозривно поєднуються з успадкованою правірменською лексикою.

Варто зазначити, що у зв'язку із двомовністю та ареальними особливостями, ірано-вірменські діалекти мають типологічну схожість із сучасною перською. Вимова є надзвичайно відмінною рисою ірано-вірменської по відношенню до східно-вірменських говірок, що зустрічаються в колишньому СРСР. Загалом, інтонація, ритм і каденція, як правило, перегукуються із сучасною перською.

Наприклад, перський *â* вимовляється як голосний *ш*. Взагалі, варто зазначити, що використання просодії у перській мові використовується для передачі емоцій за вірменськими канонами. Крім того, перська мова зберегла класичну альвеолярну наближену вимову l^2 (що відповідає вимові стандартної американської англійської мови [ɹ]); тоді як інші перські діалекти перейшли до альвеолярної вимови [ɹ] (що відповідає шотландській вимові англійської мови [ɹ]).

Говорячи про синтаксис двох мов, варто зазначити, що dokonаних конструкціях інфінітив набуває завершальної форми, наприклад:

Перська: *Koja be donia omadi ? - Де ти народився?*

Вірменська: *Ur es tsnv el ? - Де ти народився?*

Варто зазначити, що ірано-вірменська двомовність проклала шлях для значного змішування мов - насамперед, коли вірменський інформант замінює перські слова замість своїх вірменських аналогів. Однак ступінь цього явища залежить від інформатора і аж ніяк не наближається до порогу креолізації. Такий тип запозичень найчастіше проявляється у випадку з перським сленгом (Табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Приклади вірменських запозичень у сучасній перській мові

Значення	Вірменський еквівалент	Сучасна перська мова
Загалом	ëndhanrapes ընդհանրապես	kollan کلا
Тому що	vorovhetev որովհետև	chon چون
Наприклад; подібно до...	ōrinak օրինակ	masalan masan مثلا
Тому; тобто; інакше кажучи; це означає; подібно до...	uremn, aysink'n ուրեմն, այսինքն	yani یعنی

В іншому випадку перська мова є більш консервативною у своїй лексиці, за винятком деяких ідіостильових видозмін:

Esi – uш - sa – цей;

sté, stegh та *ëndé, ëndegh* - այստեղ *aystegh* – тут;
bidi - պէտք է *petk'e* – повинне, зобов'язаний;
esents' - այսպէս *ayspes* – таким чином;
ira, iran, irank', irants' - *nra, nran, nrank', nranst'* - її/їго, для неї/для нього, їхнє.

Для деяких лексем паралельні форми вживаються таким чином, як американська англійська вживається на противагу британській англійській, тобто:

Լվացարան *lvats'aran* – *լողարան* *logharan* - туалет, умивальник;

Երեքնէրէք *knerek* – *ներողութիւն* *neroghut'yun* - «Вибачте мене; Мені шкода».

Варто зазначити, що у перській мові досить поширеними є кальки з вірменської, наприклад,

تمام شد و رفت *tamām shod o raft* від վերջացավ գնաց *verchats'av gnats'* - Все скінчено;

از بين رفتن *az bayn raftan* від ւնջ տեղից երթալ *mej teghits' ert'al* - бути знищеним; загинути;

باعث شدن *bāes shodan* від պատճառ ելնել *patch'arr elnel* – стати причиною, спричиняти;

زحمت كشيدين *zahmat keshidan* від ներողութիւն քաշել *neghut'yun k'ashel* - виконувати акт щедрості чи ввічливості відповідно до місцевих ідеалів;

شاه زمان *zamāne Shāh* від Թագապորի ժամանակ *T'ak'avori zhamanak* - період Пахлаві; правління монархів Пахлаві ХХ століття;

مامان بزرگ *māmān bozorg* та بابا بزرگ *bābā bozorg* від ւնծ ւսւմ *medz-mam and ւնծ պսպ* *medz-par* – бабуся та дідусь.

Ще декілька кальок із вірменської фразеології наведені в таблиці 3.2.

Перські кальки з вірменської фразеології

	Вірменська ідіома	Перська калька
Як справи? Як ся маєш?	<i>Inch khabar?</i> Ինչ խաբար?	<i>Che khabar?</i> چه خبر؟
Дякую за вашВаші послуги (дослівно: «хвала Вашим рукам»)	<i>Dzerrk'ët ch'ts'ava</i> Չէրքէտ չղափա	<i>Dastet dard nakone</i> دستت درد نكنه
Дякую за Ваші старання (дослівно: «Щоб Ви не втомлювались»)	<i>Hok'nats chelnes</i> Հոգնատ չէլնես	<i>Khaste nabāshi</i> خسته نباشی
Я не впевнений (дослівно: «нехай мої очі не п'ють води»)	<i>Achkës jur chi khtmum</i> Աչքս ջուր չի խմում	<i>Cheshmam āb nemikhore</i> چشمم آب نميخوره

Варто зазначити, що у зв'язку із вірменськими запозиченнями, у перській мові з'явилося одне морфологічне нововведення – додавання займенного суфікса (-դ -t) в кінці словесної конструкції для позначення або об'єкта, або непрямого об'єкта дієслова. Це незвично для вірменської мови, де використовується сувора система порядку слів у реченні. Тим не менш, таке нововведення є досить поширеним серед покоління Y і використовується лише тоді, коли 2-а особа є об'єктом або прямим об'єктом дії :

Морфологічні словозміни унаслідок запозичень

Українська	Перська	Вірменська
Я сумував за тобою	<i>del am barayat tang shod e</i>	<i>karotel emk'ez</i>
Чекаю на тебе	<i>to ra entezar mi konam</i>	<i>spasum emk'ez</i>
Дозвольте мені щось сказати	<i>mi tunam chizi beguyam</i>	<i>mi bank'ezasem</i>

Іноді у сучасній перській мові можна зустріти й паралелі, у складі яких є частина вірменської:

1) [перський / вірменський герундій] + [вірменське допоміжне дієслово], наприклад,

աւել anel для کردن *kardan* – робити;

խիտի *khp'el* для زدن *zadan* – ударити;

վերցնել *verts'nel* для گرفتن *gereftan* – надбати щось;

բռնել *brnel* для گرفتن *gereftan* – тримати;

նիրհել *nirhel* для چرت زدن *chort zadan* – задрімати;

հաղորդել *haghordel* для پخش کردن *pakhsh kardan* – транлювати, передавати;

զբոսնել *zbosnel* для چرخ زدن *charkh zadan* – прогулятись;

լոցանալ *loghanal* для دوش گرفتن *dush gereftan* – прийняти душ.

2) Перське [վարդանալ *karoghantal* + підметниковий сполучник] або [*karoghantal* + неозначене дієслово], наприклад, Չեմ կարող ասել *Chem karogh asem* – Не можу сказати.

Варто зазначити, що перська мова поділяє ряд основних лексичних парадигм із західно-вірменським діалектом, наприклад,

երտալ від գնալ *gnal* – йти;

indzi, k'ez i vid hũđ indz, p̄tq k'ez – do мене, do тебе.

Деякі з цих лексичних парадигм проілюстровані у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Лексичні парадигми перської та вірменської мов

Українська	Перська	Вірменська
Не знаю	<i>nemi donam</i> نمی دانم	չգիտեմ <i>Ch'gitem</i>
Що трапилось?	? <i>chi shod é</i> چی شده	Ինչ է եղել? <i>Inch e eghel?</i>
Чому він не дав тобі яблуко?	چرا او به تو سیب نداد? <i>Chera be to sib</i> ?nadad	Ինչու քեզ խնձոր չսպեց? <i>Inchu k'ez khndzor ch'tvets'?</i>

Варто зазначити, що на сьогодні існує безліч *-tq ets'*- дієслів шц *av-* класу у перській мові, які нагадують своїм складом вірменську. У цій парадигмі перська мова має *-am* для позначення першої особи, яке, ймовірно, розвилось під впливом вірменської, наприклад, *Tesa* від *տեսիւմ tesa* – Я бачив. Наведемо іще декілька прикладів такої парадигмальної трансформації дієслів у перській мові за рахунок вірменської

(табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Приклади парадигмальної трансформації дієслів у перській мові за
рахунок вірменської

Українська	Перська	Вірменська
Я сказав, дав	<i>goftam, dadam</i> گفتم دادم	<i>asets'i, tvets'i</i> <i>սսւտցի, տվտցի</i>
Ти сказав, дав	<i>gofti, dadi</i> گفتی دادی	<i>asests'ir, tvets'ir</i> <i>սսւտցիր, տվտցիր</i>
Він сказав, дав	<i>goft, dad</i> گفت داد	<i>asests ', tvets'</i> <i>սսւտց, տվտց</i>
Ми сказали, дали	<i>goftim, dadim</i> گفیتم دایدم	<i>asests'ink ', tvets'ink'</i> <i>սսւտցիւք, տվտցիւք</i>
Ви сказали, дали	<i>goftid, dadid</i> گفتید داید	<i>asests'ik ', tvets'ik'</i> <i>սսւտցիք, տվտցիք</i>
Сказали, дали	<i>goftand, dadand</i> گفتند دادند	<i>asests'in, tvets'in</i> <i>սսւտցիւն, տվտցիւն</i>

Закінчення 1-ї особи *-ŭ -m* також зустрічається в конструкції минулого часу, що складається з [*elnel* (бути) + дієприкметник теперішнього часу] (табл. 3.6).

Конструкції [*elnel*(бути) + дієприкметник теперішнього часу] в мовах, що аналізуються

Українська	Вірменська	Перська
Я не міг цього зрозуміти	<i>Chimkarogh haskanam</i>	<i>Natavanestam an radark konam</i>
Я йшов вулицею, коли раптом хтось здалека покликав мене і підійшов	<i>K'aylumimp'oghots'um erb hankarts mekëherrvits' indzi kanchav u motets'av</i>	<i>Man gardesh mi kardam vaqti kasi mara seda kard va be man nazdik shod</i>

Використання лексеми «*mähät*» або «*mät*» (від *uñ hush mi hat* - один шматок) у перській особливо незвичне тим, що ця лексема внесла нову фонему голосних в ірансько-вірменську систему (а саме [ä]). Контексти його використання неоднозначні та абстрактні (табл.3.7).

Таблиця 3.7

Контексти використання лексеми «*mähät*» або «*mät*»

Перська	Українська
<i>Mät be man beayı</i>	Підійди сюди на хвилинку
<i>Mät dar otaq rohat bashi</i>	Відпочинь деякий час в кімнаті
<i>Mät be man bede</i>	Дайте мені одну частину

Таким чином, можна зробити висновок, що особливості функціонування вірменських запозичень у сучасній перській мові – досить

специфічні, так як такі запозичення не тільки увійшли у повсякденний словниковий обіг, а внесли конструктивні зміни на морфологічному, граматичному та семантичному рівнях перської мови.

3.2. Лексичні архаїзми в діалектах вірменської мови

Подібно до середньовірменської, сучасні діалекти також зберігають перські архаїзми, запозичені у давньовірменський період, але не засвідчений у класичних пам'ятках. Перські архаїзми досі не були об'єктом спеціального дослідження. Нам вдалося дослідити у наявному нововірменському діалектному матеріалі 27 лексичних одиниць, які є спадщиною давньовірменського мовного стану.

Наприклад:

až (Східна Вірменія) «водомір, комаха, що ковзає по воді (багатоніжка)», з середньоперської – «дракон»;

gərtnak «скалка», з середньо перської має те ж саме значення.

Перські архаїзми у середньовірменській та в діалектах (усього 78 лексичних одиниць), крім поповнення лексичного складу, давньовірменської, істотно розширюють наші відомості про лексику західних середньоперських мов, які сприяють виясненню спірних питань історичної фонетики іранських мов. На основі вірменського матеріалу можна реконструювати цілий ряд незафіксованих у текстах західносередньоіранських лексем, а також нові варіанти вже відомих словоформ. [16, с. 130]

3.3. Функціонування вірменської діаспори на території Ірану

Вперше вірменська діаспора в Ірані з'явилася ще у V столітті н.е., після того, як шах Шапух, полонив підступністю і обманом вірменського царя Аршака і перші полонені вірмени оселилися в межах історичних кордонів Перського царства. Треба відзначити, що ніколи з власної волі вірменський народ не селився на території інших держав. Завжди його змушували до цього непереборні військові обставини. [2]

Найбільша міграція вірменського народу в межах Ірану була здійснена в 1604 році, коли шах Абасс насильно переселив з Джуга (Джульфа, Нахічеванська область), Нахічевані і басейну озера Севан кілька десятків тисяч вірмен у свою столицю – Ісфаган, переслідуючи тим самим дві мети, перша з яких – це спустошити прикордонні північні території, не дати можливість воюючим з персами країнам, скористатися продовольством і фуражем, створивши, так звану, буферну зону відчуження зі своїми одвічними ворогами – османською Туреччиною і царською Росією. Друга ж мета служила ідеї оживити свою економіку, вливши в неї творчу енергію народу, яку чудово розбирається у законах торгівлі та розвитку ремесел. [1]

Зараз предки тих вірмен живуть у стародавній столиці Ірану – Ісфагані, утворивши один з його густонаселених і заможних тагамассів (районів) – Нор Джуга (Нова Джуга). Звідси вірменська діаспора роз'їхалася по всьому Ірану, створивши свої тагамаси у Тегерані, Тавризі, Ширазі та інших містах Ірану, за винятком Хоя, Урмії, Салмаста. [10, с. 268]

Тут же, на цих територіях знаходяться дві християнські реліквії вірменського народу. Перша – це поле Аварайра, де в 451 році н.е. сталася битва між вірменськими військами під проводом спарапета (головнокомандуючий) Вардана Маміконяна і військами іранського шаха Ездігерда II, у якій вірменський народ ціною величезних людських жертв, відстояв своє право самостійно визначати свої релігійні пріоритети.

Друга святиня – це монастир Татевіванк (Татевоський монастир) поблизу Салмаста – місце, де за переказами похований апостол Варфоломій (у вірменському прочитанні – Бартухімеос) – один з 70 учнів Христа, згідно з давньоцерковним переказом, посланий на допомогу Св. Фаддею нести світло християнського вчення в язичницьку Вірменію. [7]

Як відомо – саме з території Ірану відбулося подальше розселення вірменської діаспори в Індію, Китай, на острови Ява і Суматра, Гонконг, Австралію, Нову Зеландію і багато інших країн і континентів. [13, с. 27]

Тегеран – сучасна столиця Ісламської Республіки Іран. За статистикою в Тегерані проживає близько 13 мільйонів жителів і ще кілька мільйонів людей щодня приїжджають в Тегеран з навколишніх міст і сіл. Удень в Тегерані чисельність населення досягає понад 16 мільйонів чоловік.

Виняток становить п'ятниця, коли усі правовірні мусульмани, а разом з ними і прихильники інших конфесій, відпочивають.

Вірменська діаспора в Ірані має дуже велику та важливу цінність. Тут діють декілька великих вірменських громад та організацій. Найвпливовіша з них – «Арарат». Головний офіс в Тегерані. Філії цієї організації активно діють в місцях проживання вірмен – Ісфагані, Салмасті, Тавризі та в інших містах. [7]

Висновки до Розділу III

Лексика сучасної перської мови має досить яскраві ознаки вірменських запозичень, що мають досить специфічний характер, адже вони не тільки увійшли у повсякденний словниковий обіг, а й внесли конструктивні зміни на морфологічному, граматичному та семантичному рівнях перської мови.

У той самий час, варто зазначити, що перські архаїзми у середньовірменській мові та її діалектах, крім поповнення лексичного складу, давньовірменської, істотно розширюють відомості щодо лексики західних середньоперських мов. Даний аспект сприяє з'ясуванню спірних питань історичної фонетики іранських мов. Саме тому, вважається доцільним реконструювання цілої низки цілої низки незафіксованих у текстах західносередньоіранських лексем, а також нові варіанти вже відомих словоформ на основі вірменського матеріалу.

Особливу увагу також варто звернути на функціонування вірменської діаспори на території сучасного Ірану, що відіграє важливу роль у функціонуванні мови, серед яких слід виділити «Арарат». Головний офіс спілки знаходиться у Тегерані. Філії цієї організації активно діють в місцях проживання вірмен – Ісфагані, Салмасті, Тебризі та в інших містах.

ВИСНОВКИ

Таким чином, після проведення аналізу особливостей структури, семантики та функціонування вірменських лексичних запозичень у перській мові у синхронічному та діяхронічному аспектах, можна зробити наступні висновки.

1. Дослідження контактів вірменської та іранської груп мов має важливе наукове значення у мовознавстві. Насамперед, з лінгвістичної точки зору: виявлення та відмежування запозиченої лексики, виявлення багатьох питань історичної діалектології, датування фонетичного розвитку тощо.

Важливим пунктом, особливо з точки зору історії, є також вивчення мовних аспектів щодо взаємовідносин двох народів: наприклад, вірменізми у курдській мові допомагають визначенню дати переміщення курдів на північ – в області, де наразі вони проживають, на території Туреччини. Дослідження зв'язків вірменської та перської мов, може стати надійним джерелом для визначення культурного взаємовпливу носіїв цих мов.

Будь-яка мова вважається однією з форм духовної культури кожного народу, його менталітету і головним засобом спілкування. За часів соціальних змін закономірно змінюється словниковий склад мови, реагуючи на походження новітніх думок, явищ, подій в духовного і матеріального життя спільноти. Лексика безперервно і постійно розгортається. Зміна в одній з ланок словникової системи викликає незвичайну ланцюгову реакцію трансформації в інших її частинах. Таким чином, за останні кілька століть у мовах трапилися кількісні і якісні зрушення у словниковому складі, так як їх лексико-семантична система зазнала впливу значущих соціальних модифікацій у житті суспільства - культурних, науково-технічних і суспільно-фінансових.

Істотне доповнення іншомовними лексемами прослідковується у публіцистиці, мові реклами, у корпоративній лексиці, також у технічній термінології, різних сленгах і тому подібне. Запозичення використовуються

не тільки як позначення нових реалій, однак підмінюють і витісняють питомі слова. Такий функціональна дія іншомовної лексики на свідомість носіїв мови пояснює належні наукові дискурси і провокує ентузіазм до вивчення лінгвістів щодо проблеми запозичення.

Яскравою рисою прогресивної мовної ситуації вважається процес активного запозичення іншомовної лексики, типовий для багатьох мов світу. Прискоренню темпів запозичення у мові сприяє впливу різних передових засобів глобальної інформації, інтернаціоналізмів. У сучасному мовознавстві поки нема одного визначення думки «запозичення», воно ніби ускладнює створення точної класифікації іншомовної лексики у мові і вимагає подальшого вивчення.

2. Якщо йдеться про мову як знакову систему, то перш за все це ієрархічно побудована система взаємопов'язаних і взаємодіючих одиниць, що функціонують у певний період розвитку мови, тобто в його синхронному (синхронічному) аспекті. У той самий час, ця система знаходиться в стані безперервної зміни і розвитку, тобто в стані діахронічному; вона видається і може вивчатися не тільки в синхронному, а й в діахронному аспектах. Це відноситься як до мовної системи в цілому, так і по окремих її частинах, що вивчаються в різних розділах мовознавства.

У сучасному мовознавстві синхронія і діахронія розглядаються як явища співвідносні, хоча і принципово різні. Співвідносність цих явищ полягає в тому, що і синхронія, і діахронія представляють собою певні форми тимчасового існування і тих самих мовних явищ, форм тимчасового існування окремих компонентів мовної комунікації і їх параметрів. Різниця між ними проявляється в тому, що вони постають як різні системи вимірювання. В одній з цих систем вимірювання ми встановлюємо відносини між існуючими елементами. В іншій системі вимірювання, порівнюючи безпосередню даність з іншою, ми встановлюємо відносини наслідування або відносини заміщення.

Мовна діяхронія у сучасному мовознавстві часто розуміється однозначно. Вона визначається як історична послідовність мовних явищ, «послідовність мовних явищ в часі», «шлях у часі, який долає кожен елемент мови як частина мовної системи», «процес закономірної заміни попереднього структурного буду мовних одиниць (категорій і т.д.) наступним їхнім станом». Усі перелічені та багато інших із визначень мовної діяхронії за їхнім змістом можна звести до одного визначення: діяхронія в мові – це процес зміни мовної системи, її історичний розвиток у результаті заміни одного іншим.

Під синхронією в мові традиційно розуміється стан мовної системи або окремих її елементів у певний час розвитку мови. У лінгвістичній літературі вона визначається, наприклад, як «стан мови в даний час, як готової системи взаємопов'язаних і взаємообумовлених елементів: лексичних, граматичних і фонетичних, які мають цінність, незалежно від їх походження, а тільки через співвідношення між собою всередині цілого – системи». При цьому поняття епізоду в процесі мовного розвитку в різних джерелах пояснюється по-різному.

3. Вірмено-іранські зв'язки, що йдуть углиб століть, традиційно є одним з найцікавіших предметів дослідження фахівців-сходознавців, адже спільність давньої культури зумовила різноманіття форм історичної взаємодії двох народів не тільки в іранському або кавказькому ареалах, а й далеко за їх межами. Варто зазначити, що стосовно вивчення перської мови та її запозичень з вірменської у діяхронічному аспекті, історики зазвичай датують першою появою вірмен в Персії, тобто початком XVII ст. Важливим також є той факт, що вплив перської культури і мистецтва на мову та художню творчість вірмен є суттєвим - вірменські художники та вчені перейняли у персів все те, що було їм до смаку, і заснували на перській території свою нову культуру і мистецтво. Даний феномен досліджується сходознавцями, істориками та філологами і на сьогоднішній день.

4. Вірменська мова мала тісні зв'язки з іранськими мовами західного ареалу протягом усієї історії їхнього розвитку. Запозичення перських елементів головним чином проходило у дописемний період вірменської мови, у результаті чого лексика, що охоплює практично всі сфери людського життя та духовної культури, стала невід'ємною частиною словникового фонду літературної давньовірменської та нововірменської мов та її похідних діалектів.

Варто зазначити, що більше однієї третини усього корпусу новоперсизмів у середньовірменській відображають ті сфери людського життя, які припускають тісні соціальні контакти на рівні керування державою, ведення побуту, торгівлі тощо. До цих сфер дотичні назви рослин та зооніми. Крім того, наявність термінів з області феодальної землевласності, державної власності та воєнної справи безпосередньо ілюструє історичну картину Середньовічної Вірменії, яка знаходилася під сильним політичним впливом іранських державних установ. При цьому, велика кількість слів інших категорій, у тому числі, й прикметників, різноманітних означень людей та пов'язаних з ними абстрактних понять, назв іранських реалій та дієслів нашоухує на припущення про те, що у другій половині XV століття на території Середньовічної Вірменії серед вірменського населення мала місце вірмено-перська двомовність. Така теза підкріплюється даними нових діалектів, у яких відзначено більше ніж 100 новоперсизмів класичного періоду.

5. Вірменська мова характеризується двома видами зв'язків з перською. Перший – це родовий, оскільки вони розділяють досить далекого спільного предка у формі праіндоевропейської мови. Друга ланка – культурна, що виявляється у вигляді декількох сотень запозичень від старовірменської до класичної вірменської мов, і значно меншою мірою, спостерігаємо запозичень із сучасної вірменської мови, що проявляють себе у більшості випадків у певних діалектах. Варто зазначити, що ступінь запозичень у перській мові в усіх регістрах настільки високий, що у середині XIX століття

дослідники вірменської та перської мов зробили висновок відносно того, що вірменська належить до іранської групи індоєвропейських мов. Така думка існувала до 1875 р., коли Х. Гюбшманн запровадив методологічний принцип дослідження мов. Так, по Х. Гюбшманну, вірменські запозичення відокремлювались у хронологічних шарах від перського ядра. Тобто старі та середньовірменські запозичення фактично увійшли до «ядра» перської мови з «периферії», оскільки вони давно перестали сприйматися як запозичені слова та асимілювались фонологічно.

6. Вірменські діалекти загалом поділяються на три основні групи за морфологічним означенням формування презенту та імперфекту індикатива за допомогою прислівника на *-um*, частки *ke* та прислівника на *-el*. При більш загальному підході, мовознавці часто розподіляють вірменські діалекти на східні (група *-um*), розповсюджені на території Східної Вірменії та західні (група *ke*), які вживалися до 20-х років нашого століття на території Західної Вірменії – нинішньої Туреччини.

7. Таким чином, функціональні особливості сучасної перської мови мають досить яскраві ознаки вірменських запозичень, оскільки такі запозичення не тільки увійшли у повсякденний словниковий обіг, а й внесли конструктивні зміни на морфологічному, граматичному та семантичному рівнях перської мови. Варто зазначити, що перські архаїзми у середньовірменській та в її діалектах, крім поповнення лексичного складу, давньовірменської, істотно розширяють відомості дослідників про лексику західних середньоперських мов, які сприяють вирішенню спірних питань щодо історичного формування фонетики іранських мов, в наслідок чого, на основі вірменського матеріалу можна реконструювати цілий ряд незафіксованих у текстах західносередньоіранських лексем, а також нові варіанти вже відомих словоформ.

Також, варто зазначити, що наразі велике значення як для мовознавства, так і для культури, має діаспора вірмен в Ірані. На сьогодні, вона є однією з найпотужніших у всьому світі

Діючою вірменською громадою є найвпливовіша – «Арарат». Головний офіс знаходиться в Тегерані. Філії цієї організації активно діють в місцях проживання вірмен – Ісфагані, Салмасті, Тебризі.

АНОТАЦІЯ ПЕРСЬКОЮ МОВОЮ

این کار از دو قسمت تشکیل می‌شود. در قسمت اول، ملاتاریخ ارمنی که تحت نفوذ ایران بود تحلیل کردیم. در بخش دوم و سوم ما قرض فارسی را در زبان ارمنی مورد توجه قرار داده ایم. در این مقاله تأثیر زبان فارسی در ارمنستان مورد توجه قرار گرفت و ما می‌توانیم فرض کنیم که تحقیق موفق بوده است. ما توانستیم تمامی ویژگی‌های مشترک ارمنی و فارسی را کشف کنیم و همچنین تأثیر قابل توجه و مهم بر زبان ارمنی داشتیم که تاریخ طولانی هر دو کشور نقش مهمی ایفا می‌کرد.

همچنین، طبقه بندی گفتارهای ارمنی مورد توجه قرار گرفت و همچنین تغییراتی در زبان فارسی داشت. پنج گروه شناسایی شدند که گروه اول و دوم با تماس مستقیم با زبان فارسی ارتباط مستقیم داشتند.

برای هزاران سال، زبان فارسی به شدت بر ارمنستان تأثیر گذاشته است، زیرا امروزه بدون تردید تصور کردن گذشته است. در این مقاله سعی شده است تا بررسی کنیم که چگونه ایرانیان بر زبان ارمنی تأثیر می‌گذارد و چقدر در گفتار ارمنی منعکس شده است.

علیرغم مشکلات و جنگ، ایران و ارمنستان در طول هزاران سال قدمت دارند، با این وجود پلتفرم تاریخی و فرهنگی نقش مهمی در شکل‌گیری گویش‌ها و عقب‌راندن قرضه‌ها ایفا می‌کند. ما تاریخ ایران و ارمنستان را در زمان روابط دو ملت و همزیستی بررسی کردیم. این واقعیت شروع خوبی برای واژگان مشترک ایرانی-ارمنی است.

زبان ارمنی در طول تاریخ توسعه آنها ارتباط نزدیکی با زبانهای ایرانی منطقه غربی داشته است. از زمان ایران باستان، ارمنستان بیش از 1000 سال از نظر سیاسی و فرهنگی به ایران وابسته بوده و حتی در دوره‌های استقلال، میراث فرهنگی ایران تأثیر بسیار چشمگیری داشته است. این شرایط باعث شد که تعداد زیادی از واحدهای لغوی فارسی و شکل‌گیری کلمات به زبان ارمنی نفوذ کنند. ارقام ارمنی نیز به طور چشمگیری شبیه به فارسی است. این امر با پدیده‌ای رخ داده است که در مناطق مرزی ساکن اقوام مختلف عراق - دو زبانه بودن جمعیت ارمنستان رخ داده است. وام‌گرفتن عناصر فارسی، عمدتاً به زبان پسا ارمنی بود. این واژگان که زمینه‌های مختلف فعالیت‌های انسانی، فرهنگ معنوی و غیره را در بر می‌گیرد، به بخشی لاینفک واژگان زبانها و لهجه‌های ادبی باستان و مدرن تبدیل شده است.

بیشتر وام های نوپارسی در دسته کلمات قرار می گیرند که مربوط به زندگی و تجارت روزانه شخص است. به دسته اصطلاحات اجتماعی و نمادهای اشغال و همچنین اصطلاحات مربوط به مالکیت اراضی فئودالی و مالکیت دولت. در زمینه امور نظامی نیز تعدادی وام گرفته شده بود.

شایان ذکر است که بیش از یک سوم کل اجسام پارسیسم جدید در قرون وسطی بازتاب دهنده حوزه های زندگی بشر است که شامل تماس های نزدیک اجتماعی در سطح دولت ، زندگی روزمره ، تجارت و غیره می شود. این کره ها مجاور نام گیاهان و باغ وحش ها هستند. علاوه بر این ، وجود اصطلاحات در حوزه مالکیت زمین فئودالی ، املاک دولتی و امور نظامی به طور مستقیم تصویر تاریخی ارمنستان قرون وسطایی را نشان می دهد ، که به شدت تحت تأثیر نهادهای دولتی ایران قرار داشت.

در این مقاله تأثیر زبان فارسی بر ارمنی مورد بررسی قرار گرفته است و می توان فرض کرد که این تحقیق موفقیت آمیز بوده است. ما توانستیم کلیه ویژگیهای مشترک ارمنی و فارسی را مورد بررسی قرار دهیم و تأثیر چشمگیر و مهم بر زبان ارمنی را یادداشت کردیم ، جایی که تاریخ باستان هر دو کشور نقش اصلی را ایفا می کرد. روابط ارمنی و ایرانی نیز منبعی برای تأمل جدی فکری و سیاسی است و تصادفی نیست که مطالعه آنها از جنبه های مختلف - تا قرون وسطا و وقایع دهه های گذشته ، از اولویت های شرق شناسی غربی باشد.

مطالعه تماس های ارمنی با گروه زبان ایرانی از اهمیت علمی زیادی برخوردار است. اول از همه ، از دیدگاه زبانی: شناسایی و محدود کردن واژگان وام گرفته شده ، شناسایی بسیاری از مباحث دیالکولوژی تاریخی ، قدمت توسعه آوایی و غیره. با شروع از سده های IX - X ، یعنی از دوره زبان مدرن ، زبان ارمنی با زبانهای اطراف نئو ایرانیان نزدیک شد: با زبان مدرن ، بعداً - با کردی ، غربی و تا حدی با زبان های تالشی منطقه شمال غربی.

همچنین طبقه بندی لهجه های ارمنی در نظر گرفته شد که تغییراتی نیز از زبان فارسی به وجود آورد. پنج گروه مشخص شدند که در گروههای اول و دوم ارتباط مستقیمی با زبان فارسی وجود دارد. تحقیق شده است که گویشهای ارمنی به طور کلی به معنای مورفولوژیکی ارائه و الزام شاخص توسط قید روی، کسری و ضرب المثل به سه گروه اصلی تقسیم می شوند.

ما همچنین باستان شناسی های واژگانی را مورد بررسی قرار داده ایم که هنوز نقش مهمی در زبان ارمنی دارند و موضوع مطالعات نوین ایرانی است. با این حال ، پس از بررسی ، مشخص شد که اکثریت قریب به اتفاق باستان شناسی در مکانهای قبلی گواهی شده است.

بررسی تماس بین گروههای ارمنی و ایرانی زبان از اهمیت علمی زیادی برخوردار است. اول از همه ، از دیدگاه زبانی: شناسایی و ترسیم واژگان وام گرفته شده ، شناسایی بسیاری از مباحث دیالکولوژی تاریخی ، قدمت توسعه آوایی و غیره.

بررسی جنبه های زبانی روابط مردم بسیار مهم است ، به خصوص از منظر تاریخی: به عنوان مثال ، ارمنی ها به زبان کردی برای تعیین تاریخ حرکت کردها در شمال - در منطقه ای که هم اکنون در ترکیه سکونت دارند ، کمک می کنند. تحقیقات در مورد پیوند ارمنی و فارسی ممکن است منبع موثری برای تعیین تعامل فرهنگی زبان مادری این زبانها باشد.

زبان نوعی فرهنگ معنوی مردم اوکراین ، ذهنیت آن و وسیله اصلی ارتباط است. در زمان تحولات اجتماعی ، واژگان زبان به طور طبیعی تغییر می کند و به ظهور مفاهیم ، پدیده ها ، وقایع جدید در زندگی معنوی و مادی جامعه پاسخ می دهد. واژگان به طور مداوم و مداوم در حال تکامل است. تغییر در یکی از پیوندهای سیستم واژگان باعث ایجاد واکنش زنجیره ای عجیب و غریب در قسمت های دیگر آن می شود. بنابراین ، در اکثر زبانهای دنیا اخیراً تغییرات کمی و کیفی در واژگان رخ داده است ، زیرا سیستم واژگان-معنایی آنها تحولات اجتماعی قابل توجهی در زندگی جامعه داشته است - فرهنگی ، علمی و فنی و اقتصادی-اجتماعی.

زبان ارمنی با دو نوع ارتباط با فارسی مشخص می شود. اولین مورد اجداد است ، زیرا آنها یک جد مشترک نسبتاً دور را در قالب زبان پیش از هند و اروپایی به اشتراک می گذارند. پیوند دوم ، پیوند فرهنگی است که در قالب چند صد وام از ارمنی قدیم به زبانهای کلاسیک ارمنی تجلی می یابد و در میزان بسیار کمتری ، وامهایی را از زبان ارمنی مدرن مشاهده می کنیم که در بیشتر موارد خود را با لهجه های خاصی نشان می دهند. شایان ذکر است که میزان وام به زبان فارسی در کلیه ثبت ها به حدی است که در اواسط قرن نوزدهم دانشمندان ارمنی و فارسی به این نتیجه رسیدند که ارمنی متعلق به گروه ایرانی زبانهای هند و اروپایی است. چنین عقیده تا سال 1875 وجود داشت ، زمانی که H. گباشمن یک اصل روش شناختی برای مطالعه زبانها معرفی کرد. بنابراین ، وامهای ارمنی در لایه های زمانی از هسته فارسیان جدا شدند. به عبارت دیگر ، وام های قدیمی و میانسال در حقیقت بخشی از "هسته" زبان فارسی از "حاشیه" شد ، زیرا مدت هاست که متوقف می شدند که به عنوان کلمات وام گرفته شده تلقی می شدند و به صورت واجی هم جذب می شدند.

مورخان با مطالعه زبان فارسی و وام های آن از زبان ارمنی ، معمولاً نخستین حضور ارمنیان در ایران ، یعنی آغاز قرن شانزدهم را نشان می دهند. اما واقعیت این است که حضور ارمنه در قلمرو بخشی از مرزهای ایران مدرن تاریخ عمیق تری دارد.

تأثیر فرهنگ و هنر فارسی بر زبان و خلاقیت هنری ارمنه برای کسی مخفی نیست. هنرمندان و دانشمندان ارمنی از ایرانیان آنچه را که دوست داشتند گرفته اند و فرهنگ و هنر جدید خود را که کاملاً مورد مطالعه مورخان قرار گرفته است در خاک ایران تأسیس کرده اند.

زبان ارمنی در طول تاریخ توسعه آنها با زبانهای ایرانی منطقه غربی ارتباط نزدیکی داشته است. از زمان ایران باستان ، ارمنستان بیش از 1000 سال از نظر سیاسی و فرهنگی به ایران وابسته بوده

است. حتی در زمان استقلال ، میراث فرهنگی ایران تأثیر بسیار چشمگیری داشته است. این شرایط باعث شد تا تعداد زیادی از واحدهای لغوی فارسی و شکل گیری کلمات به زبان ارمنی نفوذ کنند. ارقام ارمنی نیز به طور چشمگیری شبیه به فارسی است. این امر با پدیده ای رخ داده است که در مناطق مرزی ساکن اقوام مختلف عراق - دو زبانه بودن جمعیت ارمنستان رخ داده است. وام گرفتن عناصر فارسی به طور عمده به زبان ارمنی صورت گرفت. این واژگان که زمینه های مختلف فعالیت های انسانی ، فرهنگ معنوی و غیره را در بر می گیرد ، به بخشی لاینفک واژگان زبانها و لهجه های ادبی باستان و مدرن تبدیل شده است.

بیشتر وام های نوپارسی در دسته کلمات قرار می گیرند که مربوط به زندگی و تجارت روزانه شخص است. به دسته اصطلاحات اجتماعی و نمادهای اشغال و همچنین اصطلاحات مربوط به مالکیت اراضی فئودالی و مالکیت دولت. تعدادی از وام ها نیز در زمینه نظامی مشاهده شد.

شایان ذکر است که بیش از یک سوم کل اجسام پارسیسم جدید در قرون وسطی بازتاب دهنده حوزه هایی از زندگی بشر است که دلالت بر تماسهای نزدیک اجتماعی در سطح دولت ، زندگی ، تجارت و غیره دارد. این مناطق شامل نام گیاهان و مناطق پویایی است. علاوه بر این ، وجود اصطلاحات در حوزه مالکیت زمین فئودالی ، املاک دولتی و امور نظامی به طور مستقیم تصویر تاریخی ارمنستان قرون وسطایی را نشان می دهد ، که به شدت تحت تأثیر نهادهای دولتی ایران قرار داشت.

در همین زمان ، تعداد زیادی کلمه از مقولات دیگر ، از جمله صفت ، تعاریف مختلف از افراد و مفاهیم انتزاعی مرتبط ، نام واقعیت ها و افعال ایرانی ، حاکی از آن است که در نیمه دوم قرن شانزدهم در قلمرو ارمنستان قرون وسطایی ، سرانجام در مرز مناطقی با مناطق ایران ، دو زبانه ارمنی-فارسی در بین ارمنیان اتفاق افتاده است. این عبارت با داده های گویش های جدید پشتیبانی می شود ، که توسط بیش از 100 پارسیسم جدید دوره کلاسیک ، که آن میراث دولت پارسی میانه بود ، مشخص شده اند.

5- زبان ارمنی با دو نوع ارتباط با فارسی مشخص می شود. اولین مورد اجداد است ، زیرا آنها یک جد مشترک نسبتاً دور را در قالب زبان پیش از هند و اروپایی به اشتراک می گذارند. بنابراین ، برخی محققان معتقدند که زبان پروتو ارمنی به احتمال زیاد گویشهای جنوب غربی لهجه هند و اروپایی را در حدود 3000 سال قبل از میلاد از هم جدا کرده است ، در حالی که شکاف طرفدار هند و ایرانی با لهجه های شمال شرقی در حدود 2300-2500 قبل از میلاد رخ داده است. .

پیوند دوم ، پیوند فرهنگی است که در قالب چند صد وام از ارمنی قدیم به زبانهای کلاسیک ارمنی تجلی می یابد و در میزان بسیار کمتری ، وامهایی را از زبان ارمنی مدرن مشاهده می کنیم که در بیشتر موارد خود را با لهجه های خاصی نشان می دهند. در عین حال ، میزان وام به زبان فارسی در کلیه ثبت ها به حدی است که در اواسط قرن نوزدهم ، کارشناسان زبانهای ارمنی و فارسی به این

نتیجه رسیدند که زبان ارمنی متعلق به گروه ایرانی زبانهای هند و اروپایی است. این ایده تا سال 1875 وجود داشت ، هنگامی که اصل روششناختی را ارائه داد که براساس آن ، وامهای ارمنی در لایه های زمانی از هسته فارسیان جدا می شدند. به عبارت دیگر ، وام های قدیمی و میانسال در حقیقت بخشی از "هسته" زبان فارسی از "حاشیه" شد ، زیرا مدت هاست که متوقف می شدند که به عنوان کلمات وام گرفته شده تلقی می شدند و به صورت واجی هم جذب می شدند.

بنابراین ، می توان نتیجه گرفت که ویژگی های عملکردی زبان مدرن فارسی نشانه های کاملاً واضحی از استقرار ارمنی دارد. بنابراین ، ویژگی های عملکرد وام های ارمنی در زبان مدرن فارسی کاملاً خاص است ، زیرا چنین وام هایی نه تنها وارد گردش واژگان روزمره می شوند بلکه تغییراتی ساختاری در سطح مورفولوژیکی ، گرامری و معنایی فارسی ایجاد می کنند.

در عین حال ، لازم به ذکر است که باستان شناسی های فارسی در ارمنی میانه و لهجه ها ، علاوه بر پر کردن ترکیب واژگانی ، ارمنی باستان ، اطلاعات ما را در مورد واژگان زبانهای فارسی میانه غربی بطور چشمگیری گسترش می دهند ، که به روشن شدن موضوعات بحث برانگیز آواشناسی تاریخی زبانهای ایرانی کمک می کند. با استفاده از مطالب ارمنی می توان تعدادی از نشانه های ثابت نشده غرب مرکزی ایران و همچنین انواع جدیدی از اشکال واژه های از قبل شناخته شده را بازسازی کرد.

همچنین باید توجه ویژه ای به عملکرد قفقاز ارمنی ها در ایران امروز باشد. قفقاز ارامنه در ایران از ارزش بسیار بزرگی و مهم برخوردار است. چندین انجمن و سازمان بزرگ ارمنی در اینجا فعالیت می کنند. تأثیرگذارترین آنها آارات است. دفتر مرکزی در تهران. شرکت های وابسته این سازمان در اماکن اقامتی ارامنه - اسفاگانی ، سلماستی ، تبریز و سایر شهرها فعال هستند.

مطالعه تماس با گروه های زبان ارمنی و ایرانی از نظر علمی از اهمیت علمی بالایی برخوردار است. اول از همه ، از دیدگاه زبانی: شناسایی و محدود کردن واژگان وام گرفته شده ، شناسایی بسیاری از مباحث دیالکولوژی تاریخی ، قدمت توسعه آوایی و غیره.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдрахманова А. А. Взаємодія категорій евіденціальності і квантифікації як об'єкт порівняльного дослідження: на матеріалі англійської та татарської мов: автореферат дис. ... кандидата філологічних наук: 10.02.20 / Абдрахманова Алія Альбертівна; [Місце захисту: Казан. (Приволж.) Федер. ун-т]. - Казань, 2015. - 24 с.
2. Армения при Аршакидах [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: Аршакиды в Великой Армении [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: 1.) http://www.historyofarmenia.am/ru/books_Arshakuninri_gahakalutyun@_mec_Науqum..https://uritsk.livejournal.com/177986.html
3. Армяно-иранские отношения [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%80%D0%BC%D1%8F%D0%BD%D0%BE-%D0%B8%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B5_%D0%BE%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F.
4. Армянские этюды. Отношение Армянского к эранской группе языков – Харьков: Типография Окружного штаба, 1884. – 354 с.
5. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Архипенко Л. М. – Х., 2005. – 20 с.
6. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 "Українська мова" / Архипенко Л. М. – Х., 2005. – 20 с.
7. Асатрян Г. С. Контакты армянского с новоиранскими языками / Гарник Серобович Асатрян. – Ереван: Академия наук Республики Армения Иинститут языка им. Ачаряна, 1992. – 358 с.

8. Ачарян Р. А. Этимологический коренной словарь армянского языка / Рачия Акопович Ачарян. – Ереван, 1971.
9. Бали Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Бали. – 4-е изд., доп. И перераб. - М. : Изд-во иностранной литературы, 2017. – 419 с.
10. Білодід І. К. Сучасна українська літературна мова / І. К. Білодід. – 3-тє вид. – К. : Наукова думка, 2016. – 439 с.
11. Бодик О. П. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія / О. П. Бодик, Т. М. Рудакова : навч. посіб. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 413 с.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., доповн. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2009. – 1736 с.
13. Вопросы современного состояния и истории армянского языка – Ереван, 1976. – 314 с. – (Новая советская армянская литература пообщественным наукам).
14. Глібчук Н.М. Явища міжчастиномовної омонімії в діалектних текстах (на матеріалізаписів із с. Волосянка Сколівського р-ну Львівської обл.) // Діалекти в синхронії і діахронії: загальнослов'янський контекст. - К.: 2014.
15. Глуховцева К.Д. Діалектоносій як дискурсивна особистість // Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст. - К.: 2014.
16. Гумбольдт В. фон. Концепция общего языкознания [Текст] : цели, содержание, структура : избранные переводы / В. фон Гумбольдт ; перевод с немецкого, вступительная статья, примечания и справочник Л. П. Лобановой. - Москва : URSS, сор. 2017. - 494 с.
17. Дандамаев М. А., Луконин В. Г. // Культура и экономика Древнего Ирана. – М., 1980. – с. 419.
18. Диалекты армянского языка [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу:

https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%8B_%D0%B0%D1%80%D0%BC%D1%8F%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B0.

19. Диалекты армянского языка [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: https://wiki2.org/ru/%D0%94%D0%B8%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%8B_%D0%B0%D1%80%D0%BC%D1%8F%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B0.

20. Древняя Армения [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: http://otrok-ua.ru/ua/sections/art/show/drevnjaja_armenija-1.html.

21. Дридзе Т.М. Мова і соціальна психологія /Т. М. Дридзе. - М.: Русайнс. - 2017.

22. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю. А. Жлуктенко. – 3-тє вид. - К. : Вища школа, 2015. – 179 с.

23. Зализняк А. А. Семантическая деривация в синхронии и диахронии: проект «Каталога семантических переходов» / Анна А. Зализняк // Вопросы языкознания. — 2001. — № 2. — С. 13—25.

24. История Ирана с древних времен до конца XVIII в. // Пигулевская Н. В., Якубовский А. Ю., Петрушевский И. П., Строева Л. В., Беленицкий А. М. – Л., 1958. – с. 392

25. Изборник. Діалект [Электронный ресурс] / Изборник – Режим доступа до ресурсу: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um156.htm>.

26. Історія перської мови в Ірані та інших країнах. Історія перської мови в Ірані та інших країнах [Электронный ресурс] / Історія перської мови в Ірані та інших країнах – Режим доступа до ресурсу: <https://glebov.com.ua/pereklad-perska.html>.

27. Караванський С. Секрети української мови / С. Караванський. – К. : УКСП Кобза, 1994. – 151 с.

28. Крысин Л. П. Языковое заимствование как проблема диахронической социолінгвістики / Л. П. Крысин // Диахроническая социолінгвістика. – М., 1993. – С. 131–151.

29. Кубрякова Е. С. В поисках сущности языка [Текст] : когнитивные исследования / Е. С. Кубрякова. - Москва : Знак, 2012. - 203 с.

30. Кушнерик В. І. Фоносемантизм у германських і слов'янських мовах: діакронія та синхронія : автореферат дис. ... доктора філологічних наук : спеціальність 10.02.17 Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство / Кушнерик Володимир Іванович ; [робота виконана: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Міністерство освіти і науки України] ; [місце захисту:] Київський національний лінгвістичний університет. - Київ, 2009. - 33 с.

31. Леонтьев А. А. Путешествие по карте языков мира / Алексей Леонтьев. - Москва : Изд. Дом Мещерякова, 2008. – 344с.

32. Лосев І. В. Історія і теорія світової культури. Європейський контекст : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів / І. В. Лосев. – К. : Либідь, 1995. – 224 с.

33. Молчанова Е. К. Среднеперсидский язык // Языки мира: Иранские языки I. Юго-западные иранские языки. – М., Индрик, 1997. – с. 300.

34. Мсерианц Л. Армянская диалектология : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук / Мсерианц Левон – Москва, 1898.

35. Ольховська Ю. Д. Синхронія та діакронія Ф. де Соссюра: наступність і новаторство. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:

http://ddpu-filolvisnyk.com.ua/uploads/arkhiv-nomerov/2016/NV_2016_5-2/15.pdf

36. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля – К., 2011. – 844 с.

37. Селігей П. О. Що нам робити із запозиченнями? / П. О. Селігей // Укр. мова. – 2007. – № 4. – С. 16–32.
38. Семчинський С. В. Лексичні запозичення з російської та української мов у румунській мові. Розділ з історії лексикології мови / С. В. Семчинський. – К. : КДУ 1958. – Вип. I. – 117 с.
39. Сербенська О. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / О. Сербенська, М. Волощак. – К. : Просвіта, 2001. – 204 с.
40. Сімонок В. П. Лексико-семантична рецепція іншомовної лексики в українській мовній картині світу / В.П. Сімонок // Автореф. дис... докт. філол. наук. – Харків, 2002. – 36 с.
41. Сорокин Ю. С. Развитие словарного состава русского литературного языка в 30–90-е годы XIX века / Ю. С. Сорокин. - 4-е изд. доп. и перераб. – М.–Л., 2017. – 162 с.
42. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики [Текст] / Ф. де Соссюр ; изданный Ш. Балли и А. Сеше при участии А. Ридлингера ; пер. фр. А. М. Сухотина ; под ред. и с примеч. Р. О. Шор. - Изд. 7-е. - Москва : URSS, 2016. – 269 с.
43. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів інформації) / О. А. Стишов. – 2-ге вид. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.
44. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів інформації) / О. А. Стишов. – 2-ге вид. – К. : Пугач, 2005. – 388 с.
45. Сучасна українська мова : підруч. / О. Д. Пономарів, В. В. Різун, Л. Ю. Шевченко та ін. ; за ред. О. Д. Пономарева. – 3-тє вид., перероб. – К. : Либідь, 2005. – 448 с.
46. Українська мова : енциклопедія / редкол. В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : Вид-во "Українська енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

47. Фаріон І. Англомовний наступ в українській дійсності / І. Фаріон // Сучасність. – 2000. – № 3. – С. 150–157.
48. Христиане в Иране: грани религиозной свободы Подробности: <https://regnum.ru/news/1956910.html> Любое использование материалов допускается только при наличии гиперссылки на ИА REGNUM. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://regnum.ru/news/1956910.html>.
49. Шмелёва О. Ю. Терминологические процессы в синхронии и диахронии (на материале английского языка) / О. Ю. Шмелева. — СПб. : Изд-во СПбГУЭФ, 2010. — 120 с.
50. Яременко В. В., Сліпушко О. М. Новий тлумачний словник сучасної української мови : в 3 т. К. : Аконіт, 2004.
51. Armenians of modern Iran [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.iranicaonline.org/articles/armenians-of-modern-iran>.
<https://www.ca-c.org/journal/cac-08-2000/20.martiros.shtml>
52. Ակնարկներ միջին գրական հայերենի պատմության, հատոր Ա, Երևան, 1972.
53. Աճառյան Հ. Հայոց լեզվի պատմություն / Հրաչյա Աճառյան. – Երևան, 1940.
54. Գևորգ Չահուկյան, Հայոց լեզվի պատմություն, Նախագրային շրջան, 1987.
55. Գրիգոր Ղափանցյան, Հայոց լեզվի պատմություն, հին շրջան, Երևան, 1961.
56. Սանգեսարի բարբառը – ԵՐԵՎԱՆ, 2014. – 30 ս. – (Ժ.02.06 – «ԱՍԻԱՅԻ ՀԻՆ ԵՎ ՆՈՐ ԼԵՉՈՒՆԵՐ (իրանագիտություն)» մասնագիտությամբ բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության).